

D R I T A

“Drita lufton kundër errësirës kur ndriçon.”

KEPPLER

E PËRMUAJSHME FETARE - KULTURORE E KISHËS KATOLIKE

Prizren • Dhjetor 2008 • Viti XXV • Nr. 12 (170) • Çmimi: Kosovë 1€, Europë 2€, Zvicër 3SFR, SHBA \$2.50

KRISHTLINDJA – JETA, DRITA DHE PAQJA JONË

FAQE 6-7

Shkruan:
DON AGIM QERKINI

CARITAS KOSOVA PREK LËNDIMET DHE DHIMBJET E NJERËZVE NË KOSOVË

FAQE 10-11

Shkruan:
PAL BAJTIJAJ

NËNA E JETËS – NËNA TEREZE (1910-1997)

FAQE 9

Shkruan:
DR. DON LUSH GJERGJI

PRANUAN RENDIN E XHAKONATIT GABRIEL GRABANICA E PALUSH GJINAJ

FAQE 4

Për shumë mot Krishtlindja dhe Viti i Ri 2009

Porosia e ipeshkvit për Krishtlindje 2008

Meshtarëve, rregulltarëve e rregulltareve, vëllezërve në fe dhe të gjithë njerëzve vullnetmirë

Të dashur vëllezër e motra,
Jam i lumtur që mund të bashkëndaj me ju dhe me të gjithë qytetarët e Kosovës këtë kohë shprese dhe gëzimi që sjell Festa e Krishtlindjes. Këto ditë të bekuara dhe të shenjta janë mundësi e mirë që, t'i lartësojmë sytë tanë drejt dritës që shndritë errësirën e zemrave, drejt dashurisë hyjnore që, e përkryen në mënyrë absolute dashurinë tonë dhe e bënë atë vepruese nëpër Zotin tonë Jezu Krishtin, Fjalën e Mishëruar.

1. Thellimi ynë në rëndësinë e ngjarjes së Krishtlindjes nuk është një përpjekje jona, për t'i ikur realitetit të hidhur të vështirësive të jetës, por për t'iu gëzuar shpresës, se në gjithë këtë: Hyji s'na ka lënë të vetmuar, por, nëpërmjet mishërimit të Tij, është bërë pjesë e vuajtjeve dhe e mjerimit tonë. Mishërimi i Fjalës, si dikur ashtu edhe sot, është dhuratë e përkryer e qiellit që krijon mundësinë t'i jepet kahe e re jetës sonë njerëzore, historisë së popujve dhe fatit të mbarë njerëzimit. Kjo është dhunti e Dashurisë mëshirëplotë, dritës që rrezaton e shndrit dhe e jetës që jeton për amshim. E gjithë kjo bëhet, që njeriu vërtet të jetë i lirë dhe i mirë, i lumtur dhe shpresëplotë, që të dijë të jetojë në paqe dhe bashkëpunim me Hyjin Krijues dhe me vëllain njeri.

2. “Populli që ecte në errësirë pa një dritë të madhe, për banorët që banonin në krabinën e hijes së vdekjes, zbardhi drita plot shkëlqim” (Is 9, 1). Krishtlindja është realizimi i premtimit hyjnor dhe i pritjes shumë shekullore të popullit të Zotit. Mu për këtë arsye e kuptojmë se nuk e krentojmë një festë imagjinare ose një kërkim religjioz për t'i dhënë kuptim festimit tonë. Lindja e Krishtit, pra, është një ngjarje reale, kur hyjnorja vendosi të marrë natyrën tonë njerëzore, kur Hyji bëhet Njeri. E gjithë kjo ngjarje ka një kontekst historik kur ndodhte, një kontekst gjeografik i ngjarjes, dhe një kontekst jetësor si lindte; në një popull, në një kulturë dhe në një familje konkrete. Kjo ngjarje nuk ndodhi papritmas, as në një mënyrë spektakulare, por nën zhmërkim e një ngjarjeje politike të regjistrimit të popullit, duke shfrytëzuar qetësinë e një nate, realizohej premtimi i profetëve, se do të vijë Mesia, Shëlbuesi dhe Shpëtimtari i botës! Në mungesë të lirisë së brendshme shpirtërore, Hyjit iu dështë t'i anashkalonte të pushtetshmit, të pasurit, të diturit, mësuesit e ligjit e kryepfritërinjtë, por ua mundësoi barinjve shpirtëdëlirë e zemërciltër të Betlehemit, të dëgjojnë zërin e këngës engjëjve: “Mos kini frikë! Ja, po ju sjell një lajm të mirë: gëzim të madh për mbarë popullin! Sot, në qytetin e Davidit ju lindi Shëlbuesi – Krishti Zot!” (Lk 2, 10-11).

3. Ky lajm, shprese dhe gëzimi, nuk iu është dhënë vetëm të krishterëve por mbarë botës, e sidomos njerëzve vullnetmirë që jetojnë në të. Për këtë arsye, askush nuk është i përjashtuar, por të gjithë janë të ftuar të bëhen pjesë e kësaj ngjarjeje. Veçoria jonë si të krishterë qëndron në faktin se kemi besuar në këtë ngjarje, kemi pranuar që Zoti të bëhet protagonist i jetës sonë. Ne iu bindem mesimit të Tij me dashuri dhe ecim gjurmëve të Tij me dritën e fesë. Në këtë ecje, jete me Zotin, jemi mbushur me shpresë e dashuri, kështu vazhdojmë të shpallim me gëzim e pa frikë lajmin e Mirë të Ungjillit. Ne nuk bëjmë gjë tjetër përveç se i bashkohemi korit të engjëjve në këngën e tyre dhe vazhdojmë të thërrasim vullnetmirët, zemërbutët e të përvuajturit, të mos kenë frikë për t'i dhënë *Lavdi Hyjit në më të lartën qiell*, e të kontribuojnë që të ketë paqe të vërtetë për të gjithë njerëzit mbi tokë, që Hyji i ka për zemër” (Krb. Lk 2, 14).

4. Kënga e lutjes sonë të përditshme, kujdesi për njëri-tjetrin, sidomos për ata që kanë nevojë, bashkimi në tryezën familjare, zbulurimi dhe ndriçimi i ambienteve, kishave, rrugëve, fshatrave dhe qyteteve; qirinjtë e ndezur, shfaqjet e përgatitura, poezitë e thurura, ➔

Kleri katolik dhe çështja e Kongresit të Manastirit 1908

FAQE 14-15

Shkruan:
DR. DOM NIKË UKGJINI

Intervista me Marinë, Nënë e Jezusit

Bëni gjithçka t'ju thotë Biri im! Atë dëgjoni!

FAQE 12

(vijon nga ballina)

gëzimi dhe buzëqeshja në fytyrat e fëmijëve, të rinisë, të të rriturve, është një himn bukurie dhe dashurie që thuret dhe këndohet në Natën e Shenjtë plot shkëlqim dhe dashuri. Në këtë Natë shpirti ynë e kupton dhe përjeton, se kjo festë është vërtet lavdi, bukuria paqeje dhe dashuri që na ngushëllon; pas një vuajtjeje të gjatë e të padurueshme që e arriti kulmin nënçmues dhe mohimit të të drejtës për të jetuar dhe punuar të lirë në shtëpitë dhe trojet tona.

Kemi arsye dhe të drejtë të gëzojmë dhe të festojmë këto Krishtlindje në Kosovën tonë të lirë dhe të pavarur por, është e domosdoshme të braktisim "njeriun e vjetër" të mëkatit dhe të përtërihem në "njeriun e ri" të Hirit, i afër për falur dhe për të dashur. Dëshiroj të dëshmoj me fjalët e Shën Luanit të Madh, se "në ditën në të cilën lind jeta, nuk ka vend frika. Ajo është jetë, e cila i shkatërron frikën, errësirën, mëkatën, urrejtjen dhe dhurorin gëzim e premtimeve të amshuara. Askush nuk është i përjashtuar nga ky gëzim. Të gëzohet i drejti, sepse po i afrohet shpërblym; të gëzohet

mëkatari, sepse i dhurohet falja; të marrë gëxim i patenzoni, sepse është i thirrur në jetën e re me Zotin", ndër ne ka zbritur dashuria e Zotit e cila na lejon dhe na fton të jetojmë nën hijen e dritës së re.

5. Foshnja hyjnore e Betlehemit edhe sot e kësaj dite dëshiron të vijë në jetën dhe zemrën tonë për të na zgjuar dhe liru nga mashtrimet dhe nga fuqitë e së keqes që koha e sotme po na i imponon. Nën shkëlqimin e hyjnore zbulojmë në shpirtërat tanë të vërtetën, se Zoti nuk i do urrejtjen, hakmarrjen, vëllavrasjen e vetëvrasjen, asgjë që i kundërshton apo e dëmton jetën e njeriut prej zanafillës e deri në kalimin e tij në amshim.

6. "U shfaq mirësia e Zotit dhe dashuria e Tij për njerëzit" (Tmt. 3,4). Duke festuar me gëzim, thellë shpresoj, se, me ndihmën e Zotit, do të shohim ditë më të mira duke dhënë kontributin tonë në të gjitha fushat e jetës shoqërore dhe në bashkëndarjen e të gjitha flajimeve, që ajo bart me vete. Këtë vit, së bashku me Shën Palin, Apostullin e shumë popujve, ndër ta, edhe të popullit tonë, të përtërijmë fenë në Atë

që besuam, në Jezusin e lindur në Betlehem, Princin e paqes dhe Shpëtimtarin e njerëzimit. Shën Pali na fton të gjithëve kur thotë: "Gëzobuni përherë në Zotin, rishtas po ju them gëzobuni! Mirësinë tuaj le ta njohin të gjithë njerëzit! Zoti është afër! Për asgjë mos u shqetësoni, por gjithëkrah – me lutje dhe me urata të përgjella me falënderim – paraqitni Hyjit nevojat tuaja!" (Fil. 4, 4-6). Këto fjalë, që burojnë nga një zemër, që në vuajtje qëndroi e pathyeshme, janë fjalë gëzimi dhe nxitjeje për ne, të cilët qëndruam besnikë dhe të tillë duam të mbesim. Gjithnjë të ndershmë, bujarë dhe falënderues ndaj Zotit që na ka ngushëlluar, ndaj botës e cila na ka kuptuar, ndaj njëri-tjetrit dhe vëllazërisë tonë me flajime dhe martirizim.

7. Shkolla e Betlehemit na mëson se pasuria, suksesi, shkenca, fuqia e, as pushteti politik, nuk do të jenë të mjaftueshme vetvetiu që ta shpëtojnë botën dhe njeriun, për t'i siguruar atij jetën e lumtur mbi tokë, gjë kjo që nuk mund të arrihet pa Zotin. Vendi dhe populli ynë ka nevojë për zemra, të cilat janë të hapura ndaj dashurisë së Zotit, që të

kthehen dhe ta pranojnë stilin e Foshnjës hyjnore duke i vënë në shërbim të njeriut dhe të mirës së përbashkët të gjitha kapacitetet tona. Kjo është përgjegjësia e secilit dhe e të gjithëve, përkushtim i cili na aftëson në marrjen dhe zbatimin e përgjegjësiave personale, familjare, profesionale dhe shoqërore. Vetëm kështu do të përbushim borxhin që kemi para të parëve tanë martirë, para të tashmës dhe ardhmërisë, sa më të mirë dhe të lumtur, për të gjithë ne.

8. Të dashur vëllezër dhe motra, lutjet e mia dhe tuajat, dua t'ia drejtoj Zotit që vendit tonë, të vuajtur dhe të martirizuar ndër shekuj, t'i jep pagën dhe bekimin gjatë rrugëtimit të tij drejt zhvillimit të gjithmbarshëm. Veçmas i lutem Zotit për meshtarët dhe rregulltarët, të cilët kanë përgjegjësi në përvujtëri t'u kumtojnë të gjithëve Lajmin e Gëzueshëm me fjalë dhe me vepra, për prindërit që kanë përgjegjësi në edukimin dhe formimin e familjes së tyre, për përgjegjësit politikë që punojnë dhe veprojnë në Kosovën tonë. Kosova jonë ka nevojë më shumë se kurrë për burra të shenjtë

dhe gra të shenjtë, që me punën dhe sakrificën e tyre ta bëjnë më të bukur dhe më të lumtur jetën e njerëzve, në veçanti atë të të varfërve, të të përbuzurve, të të sëmureve, të të papunëve.

9. Në këto ditë feste dhe gëzimi dëshiroj të jem afër të gjithë atyre që vuajnë për arsye të ndryshme. Kisha gjithmonë do të solidarizohet dhe do të kontribuojë në zbutjen e vuajtjeve të të gjithë atyre që pësojnë për shkaqe të llojllojshme, pa marrë parasysh përkatësinë e tyre kombëtare apo fetare. Jezu Krishti erdhi në botë për të gjithë, prandaj edhe ne sipas shembullit të Tij duhet të jetojmë, të mësojmë dhe të ndihmojmë, të gatsëm për bashkëpunim dhe dialog me të tjerët e për të mirën e të gjithëve.

Me këto porosi ua uroj të gjithë besimtarëve tanë brenda dhe jashtë Kosovës, si dhe të gjithë njerëzve vullnetmirë Krishtlindjen, me dëshirë që të kenë paqe dhe bekim nga Foshnja hyjnore në Vitin e Ri që po fillojmë.

Gëzuar!
Ispeshkvi Juaj,
mons. Dodë Gjergji

Ripërtëritja shpirtërore e meshtarëve dhe e motrave

Të shtunën, më 13 dhjetor 2008, në Gjakovë u mbajt takimi i meshtarëve dhe i motrave të Kosovës me ishpeshkin e vet – si ripërtëritje shpirtërore dhe përgatitje për festën e Krishtlindjes. Në atë takim kanë marrë pjesë 28 meshtarë dhe mbi 50 motra nderi nga të gjitha famullitë e Kosovës.

Pas lutjes dhe përshëndetjes së ishpeshkit, meditimim e mbajti don Agim Qerikini. Ai foli për kohën e shenjtë të Ardhjes, që është kohë shprese të gëzueshme e pritjes së realizimit të plotë të shëlbimit, që tashmë ka ndodhur në Jezu Krishtin dhe ne tashmë i gëzojmë frytet e para të këtij shëlbimi, i cili plotësisht do të realizohet vetëm në jetën e am-

shuar. Kuptimi i shpresës sonë nuk është që të dimë, apo ta zbulojmë, ditën dhe momentin e ardhjes së dytë të Jezu Krishtit, por që të bëhemi gati për ardhjen e Krishtit kurdo që të vijë – e ta presim ardhjen e tij me gëzim dhe dashuri.

Ardhja është rast i volitshëm për ta kuptuar edhe rëndësinë e heshtjes, të meditimit, të lutjes – dhe për të dalë nga jeta e "përgjumur", nga jeta e papërcaktuar dhe dezorientuar. Njerëzit e lutjes nga përvoja e jetës dëshmojnë – se kush hesht, atij i dëftohet Zoti; si edhe: kujt i dëftohet Zoti, ai s'ka fjalë për ta shprehur atë përvojë të mrekullueshme, por detyrohet të heshtë për të...

Besimtari i krishterë duhet të

jetë drita e fesë, e shpresës dhe e dashurisë për botën rreth vete. Prandaj "ndizni qirinjtë, sepse drita e një qiriu të vetëm vlen më shumë se krejt errësira e krejt botes".

Pas meditimit meshtarët dhe motrat patën mundësinë e rrëfi-

mit, e pastaj u kremtua mesha e shenjtë, të cilën e ka udhëhequr ishpeshki, Mons. Dodë Gjergji, i cili në predikimin e vet i ka nxitur meshtarët e motrat në paqe, bashkëpunim dhe mirëkuptim, duke shikuar njëri-tjetrit në dritën e kryqit të Jezu Krishtit...

Programi i kësaj dite përfundoi me drekën solemne në restorantin "Florida", karshi kishës së shën Antonit, me të cilën kemi përkujtuar edhe dy-vjetorin e intronizimit të Mons. Dodë Gjergjit në selinë ishpeshkore të Prizrenit. (Fra Lovro Gavran)

Festa e Shën Katarinës në Pejë

Pejë, 25 Nëntor 2008. Shën Katarina nga Aleksandria është pajtorja e kishës së Pejës dhe kjo festë festohet më 25 nëntor çdo vit. Familja e Pejës e feston këtë festë saktësisht një muaj para Krishtlindjes dhe sikur është një paralajmëruese e fillimit të përgatitjes shpirtërore dhe familjare për ditëlindjen e Krishtit në këtë famulli.

Organizimet për këtë festë kanë krijuar traditë tashmë në famullinë e Pejës, si në aspektin shpirtëror dhe kishtar e, po ashtu, edhe në aspektin laik e shoqëror. Kisha e udhëhequr nga famullitari Don Franë Sopi u angazhua për treditëshin e lutjeve në nder dhe lavd të Shën Katarinës së bashku me motrat e Shën Vinçenzit dhe me "Misio-naret e Dashurisë" apo për ne të njohura si motrat e Nënës Terezë dhe me të rinjtë e famullisë, të cilët kanë të krijuar grupin e tyre jo formal "Rinia Marijane". Çdo

mbrëmje të gjithë së bashku janë bashkuar në lutje duke kërkuar ndërmjetësin e Shën Katarinës për një jetë paqësore, mirëqenie, mirëkuptim, harmoni e dashuri midis njerëzve.

Për festën e Shën Katarinës famullitari i Pejës kishte angazhuar Don Lush Gjergjin për të celebruar meshën kryesore, e cila u tha në ditën e martë në ora rih. Don Lush Gjergji përshkroi figurën e Shën Katarinës si një femër me virtyte të shenja morale, njerëzore dhe fetare, duke e paraqitur si një model që duhet të shërbejë për njerëzimin e ditëve të sotme.

Festa e Shën Katarinës në vitet e fundit ka filluar me të madhe të pranohet si festë e familjeve pejane, të cilat ftojnë miqtë dhe dashamirë për të festuar së bashku këtë festë sipas traditave dhe kulturës shqiptare. Pothuajse në çdo familje katolike ndizet qiri për të kuj-

tuar Shën Katarinën dhe veprën e saj dhe për ta lutur atë që t'i ruajë familjet e tyre dhe njerëzimin në përgjithësi nga rreziqet e mundshme.

Rinia e famullisë në kuadër të qendrës rinore "Atë Lorenc Mazrreku" për nder të festës së Shën Katarinës organizojë një turne sportive, duke i ftuar famullitë e dekanatit të Pejës për pjesëmarrje, ndërsa në ditën e festës organizoi një mbrëmje muzikore, duke krijuar një ambient familjar të rezervuar me muzikë popullore.

Shën Katarina u përkujtua këtë vit në mënyrë modeste nga famullia e Pejës. Më e rëndësishmja se u festua me zemër të pastër, të sinqertë dhe me respekt të posaçëm për këtë shenjtore me virtyte të shenja, si simbol i sakrificës për njerëzimin në përgjithësi dhe në veçanti për femrën si shtyllë e shoqërisë globale. (Engelbert Zefaj)

Ripërtrirje Shpirtërore në famullinë e shën Nikollës në Velezhë

Prej datës 1 deri më 6 dhjetor 2008, famullia e shën Nikollës në Velezhë, organizoi ripërtrirje shpirtërore për besimtarët e saj. Kjo ripërtrirje u organizua në kuadër të kohës së shenjtë të Ardhjes. Meshtarët e kësaj famullie ftuan të gjithë besimtarët që të përfitojnë prej kësaj ripërtrirje shumë hire dhe bekime prej Zotit. Por kjo javë lutjeje u organizua në mënyrë të veçantë për shkak që në famullinë e shën Nikollës gjatë këtij viti ndodhën shumë raste tragjike: katër vrasje, një vetëvrasje dhe një aksident rrugor me pasoja fatale. Të gjithë të rinjtë, të gjitha këto lule akoma në pranverën e

tyre u vyshkën. Prandaj kjo javë lutjeje, adhurimi dhe pjesëmarrjeje në meshën shenjte ishte një javë shprese, një javë ngushllimi, një javë freskimi për familjet që humbën anëtarët e tyre. Kjo javë e ripërtrirjes shpirtërore ishte edhe një ftesë e drejtuar familjeve të hasmuara të kësaj famullie që t'i shtrijnë dorën e pajtimit njëri-tjetrit.

Këto ditë lutjeje të ripërtrirjes shpirtërore fillonin çdo ditë prej orës 13,00 deri në ora 15,00 me adhurim të Shejtënueshmit Sakrament, dhe në ora 15,00 çdo ditë kremoheshin mesha e shenjtë.

Ditën e parë e hapi Ipeshkvi i ynë imzot Dodë Gjergji, i cili si

bari i mirë i i ftoi të pranishmit që nëpërmjet lutjes, uratës, dhe nëpërmes dëgjimit dhe zbatimit të fjalës së Zotit, ta drejtojnë dhe jetojnë jetën e tyre. Pastaj ditët në vijim meshët e krem-tuan këta meshtarë: famullitari i shën Kryqit në Mitrovicë don Pashk Dani, rektori i seminarit "Lazër Mjeda" në Prizren Don Agim Qerikini, famullitari i Katedrales dr. don Lush Gjergji, Patër Ambroz Ukaj, bir i kësaj famullie dhe don Kelmend Spaqi famullitar në famullinë e Becit. Meshtarët gjatë prediki-

meve i porositën besimtarët që të pranojnë të mirën: "të jemi shembull i mirë kudo që jemi në çdo sferë të jetës e jo te jemi shembull i së keqes; të jemi vërtet katolik të mirë, të hecim rrugës së Jezu Krishtit që është rrugë e paqës, dashurisë dhe faljes reciproke".

Gjatë adhurimeve të këtyre ditëve besimtarët i ndihmuan të luten dhe të meditojnë tekstet e ndryshme përshtirërie, të propozuar nga meshtarët e kësaj famullie, motrat e nderit dhe grupi i lutjes "EMANUEL", i prani-

shëm për çdo ditë.

Besimtarët kësaj ftese iu përgjigjën me bujari të madhe dhe çdo ditë objekti kishtar i shën Nikollës ishte i mbushur plot e përplot me burra, gra dhe fëmijë. Vinin në kishë me devotshmëri, luteshin me plotë dëshirë, dëgjonin fjalët e predikatarëve me shumë kujdes dhe ktheheshin në shtëpitë e tyre me një gëzim të brendshëm dhe me një shpresë, që, pas gjithë këtyre pikëllimeve dhe dhembjeve, famullinë tonë do ta prekte një hir i veçantë i të madhit Zot. (Mikel Spaqi)

Lutja le të jetë forca e predikimit

Pranuan rendin e xhakonatit Gabriel Grabanica e Palush Gjina

Sukruq-23 nëntor 2008. Kisha e Malit të Zi kishte festë të madhe, sepse më 23 nëntor 2008 dy djelmosha nga Kosova, të famullisë së Zllakuqanit, pranuan rendin e xhakonatit. Gabrieli është nga fshati Shtupel, ndërsa don Palushi nga fshati Leskoc dhe që të dy vijnë nga famullia e shën Gjon Pagëzuesit në Zllakuqan. Shugurimi u bë në fshatin Sukruq afër Tuzit. Kjo zgjidhje ishte pastorale për të dëshmuar e nxitur thirrje të reja në Ipeshkvinë e Tivarit. Në ora 12 u bë shugurimi ku morën pjesë familjarët e dy kandidatëve, më pastaj ishte një numër i madh i meshtarëve nga Shqipëria, me përfaqësuesit e Seminarit, dhe meshtarët nga administratura apostolike e Prizrenit, të cilët shërbejnë në Mal të Zi e Shqipëri. Rendin e xhakonatit kandidatëve ua ndau argjipeshkvi i Tivarit mos. Zef Gashi. Ipeshkvi ndër të tjera porositi dy xhakonët e ri që në lutje të marrin forcën për të predikuar Fjalën e Zotit, të jenë të gatshëm t'i përgjigjen kudo thirrjes së Zotit, të jenë zbatues të premtimeve xhakonale që është një periudhë prove e dëshmie që një ditë, po më të njëjtën dëshirë e zgjidhje, t'i thonë PO Zotit për tërë jetën me urdhrin meshtarak. Është një dhuratë e madhe e Zotit që famullia e Zllakuqanit i ka dhuruar Malit të Zi dy xhakonë, të cilët në qershor të vitit të ardhshëm do të shugurohen meshtarë. Numri i meshtarëve, së bashku me këta dy të rinj nga Zllakuqani, arrijnë në 10 meshtarë, duke e përkujtuar edhe të ndjerin don Lush Lazrin. (Dritapress)

Të reflektojmë së bashku

"Nuk duhet ta quajmë "terrorizëm islamik", "terrorizëm hinduist" apo "terrorizëm i krishterë. terrorizmi është terrorizëm e kjo mjafton!" (Thara Ghandi)

"Janë të marrë ata që për një gjë me interes politik, e shfrytëzojnë dimensionin religjioz. I kërkoj të gjithëve të mbajnë qetësinë dhe dashurinë reciproke. Mos e lejoni politikën të shkatërrojë besimin-religjionin tuaj. Lejoni që të jetë e mira e religjioneve tuaja të influencojë politikën, duke e bërë më të mirë e të qëndrueshme, frytdhënëse në bashkëjetesë." (Ish presidenti i Nigerisë Yakubu Gowon, duke folur për paqe në Nigerinë qendrore)

Thënie mbi paqen

"Lufta nuk duhet të modifikohet, por duhet të shlyhet përgjithmonë." (Albert Einstein)

"Më e mirë dhe më e sigurt është Paqja e vërtetë, se sa një fitore e shpresuar." (Anibali)

"Kur shpallet lufta, e Vërteta është viktima e parë." (Arthur Ponsonby)

"Dhuna nuk është forcë por dobësi, dhe asnjë herë nuk mund të krijojë diçka përveç shkatërrimin." (Benedetto della Croce)

"Mos mendoni kurrë që lufta, për sa është e nevojshme apo e drejtë, nuk është edhe krim." (Ernest Hemingway)

"Me të varfrit të pasurit bëjnë luftë." (Josph Ernest Renan)

"Paqja është më e rëndësishme se çdo drejtësi: Paqja nuk është bërë për dashuri të drejtësisë, por drejtësia për dashuri të paqes." (Martin Lutero)

"Zgjidhja e vërtetë nuk është mes jodhunës e dhunës, por mes jodhunës e joekzistencës... nëse nuk mundemi të jetojmë si vëllezër, do të vdesim të gjithë si të marrë." (Marthin Luther King)

Barak Obama – zhgënjim apo shpresë?

Presidenti afro-amerikan që do t'i bëjë keq apo mirë familjeve afro-amerikane?

Fitorja e madhe në zgjedhjet e fundit më Barak Obamën drejt Shtëpisë së Bardhë, dëshmon që amerikanët e të gjitha racave e klasave sociale kanë besuar në mesazhet e senatorit Obama.

Nëpër lagjet e Amerikës ku jetojnë në shumë afro-amerikanë, i lexojmë fjalët e shkruara e të stilizuara nëpër mure me fotografimin e presidentit të ri: "Ndryshim, Shpresë, Ardhmëri".

Presidenti ka marrë 52% të votave në SHBA. Disa media i kanë quajtur këto vota sikur "votat e Zotit", duke pasur parasysh përkrahjen e bashkësive të krishtera afro-amerikane. Sa do të jetë kjo "votë e Zotit", sikur e kanë quajtur disa, kur ky president është pro abortit dhe martesës të së njëjtës gjini (homoseksualëve), e këtë gjë e kundërshton Kisha Katolike, por e kundërshtojnë edhe disa Kisha lokale reformiste. Edhe pse mund të ketë shpirt solidariteti

ndaj punëtorëve dhe paraqitet paqësor, apo shfaq kujdes ndaj ambientit dhe ndryshimeve klimatike, këtyre paraqitjeve të Obamës prapëseprapë iu mungon etika e zanafillës së jetës. Në Amerikë bëhet fjalë për besimtarë të moderuar. Se sa është e vërtetë kjo, do ta dëshmojë historia e afert. Ai është edhe shpresë për integrimin e zezakëve në shoqërinë amerikane e kjo gjë do të jetë pozitive, sepse u bë realitet ajo që kërkohet në protestat e viteve 1960-80, vitet e Malkom X dhe pastorit Martin Luther King edhe të Rosa Park, kur tërë popullata e zezë i kërkonte të drejtat e mohuara. E kjo zgjedhje e ka hapur shpresën, e ka zgjuar botën. U realizua "ëndrra" e Martin Luther King. Ëndrra u bë realitet. Nëse Obama do të jetë një president i mirë, këtë do ta thotë vetë historia, por në një botë, e cila është e dominuar nga frika për një të ardhme të pasigurt, me konflikte të panumërta, në vigjiljen e një evolucioni demografik, nuk

mund të harrohen edhe përpallimet që bëhen për të triumfuar shpresë dhe ndryshimi. Mesazhi i Obamës vlen për tërë botën: po, ne mundemi të ndryshojmë, "Yes, we can".

Obama, presidenti i parë në SHBA afro-amerikan, shpresë dhe dëm për familjet afro-amerikane, duke e liberalizuar abortin. E bën të rëndë situatën, sepse në SHBA, ata që bëjnë abortim, janë kryesisht afro-amerikanët, me 35% mbi popullatën që e përfaqësojnë, me 12%, numri është në rënie të popullatës, 78% të klinikave janë në lagjet afro-amerikane dhe pakicave të tjera.

Ipeshkvijtë amerikanë i shkruajnë përgjizime presidentit të ri duke e ftuar të ketë kujdes ndaj abortit. Nga data 11 deri më 13 nëntor ipeshkvijtë e SHBA-ve ishin mbledhur në Baltimore pak ditë pas triumfit të Obamës, dhe në këtë rast presidenti i konferencës Ipeshkvore, Kardinali Francis George, e tërheq vëmendjen ndaj temave të familjes, abortit dhe sigurimeve financiare.

1 dhjetor: Dita Botërore kundër AIDS

Në botë janë të infektuar nga kjo sëmundje 33 milionë persona. Kjo është statistika e fundit dhe shumë shqetësuese për njerëzimin.

1 dhjetori e ka tronditur tërë botën, kur e ka ngritur zërin me këtë lajm, se në botë qenkan të infektuar 33 milionë persona. Në shëndetësi ende nuk është zbuluar një vaksinë kundër AIDS-it, por ka shumë përpallime në këtë fushë.

Edhe një herë Afrika është kontinenti më i prekur. Sipas statistikave të OKB-së, atje është ngritur numri nga viti 2007, kur i kishte 29 milionë – në vitin 2007 në 33 milionë. Rritja e numrit të të infektuarve

shkon gati në 7.500 veta në ditë.

Në Afrikë 60% i të infektuarve janë femra, ndërsa femijet e infektuar nën moshën 15-vjeçare janë mbi 1 milionë. Kjo sëmundje vjen edhe si pasojë e një çregullimi moral të tërë botës. Njerëzit më të infektuar dhe që pranojnë apo e transmetojnë, janë ata që përdorin drogë, homoseksualët, prostitucionin...etj.

Problemi i takon tërë njerëzimit. Kujdesi duhet të koncentrohet në vendet në zhvillim e sipër që nuk kanë qasje në shërbimet sanitare. Edhe për këtë gjë kanë ndërmarrë disa objektiva deri në vitin 2010, të stabilizuara nga G8-ja e që duhet ta shqyrtojë më detajisht

problemin në fjalë në mbledhjen e ardhshme më 2009 që do të mbahet në Itali.

Afrika – ipeshkvijtë e Kongos dënojnë dhunën dhe gjenocidin

Është gjenocid i heshtur, i përafërt me atë të Ballkanit në vitet '90. Konferenca Ipeshkvnore e Kongos e quan "tragjedi njerëzore" dhe shumë shqetësues për ardhmërinë e vendit.

Në gusht kanë filluar përlëshjet dhe konflikti i luftës civile, i nxitur nga gjenerali Laurent Nkunda – që komandon grupin, i cili në emër të mbajtjes së minoriteteve që jetojnë në Lindje të Kongos, ka shpartalluar, djegur e vrarë me mijëra civilë, duke i mbyllur një territor mes flakës së frontit apo vendluftimit.

Janë 250.000 refugjatë kundruall atyre të konfliktit të mëparshëm e që përbëjnë ende 800.000 refugjatë të tjerë. Mungon ushqimi dhe

mjetet sanitare. Ipeshkvijtë i kanë dënuar edhe paqeruajtësit e OKB-së për neglizhencën e mandatit të tyre për ta mbrojtur popullatën civile.

Të gjitha konfliktet në Afrikën qendrore bëhen për interesa ekonomike, të përkrahura nga perëndimi, për shkak të pasurisë minerale e që sjell viktima të pafajshme.

Mons. Karl Golser, ipeshkv i ri Bolzano-Bressanone

Ati i shenjtë Papa Benedikti i XVI, e ka emëruar Ipeshkvëv mons. Karl Golser për ipeshkvinë e Bolzano-Bressanone. Ipeshkvi i sapoemëruar u lind në vitin 1943, i shuguruar meshtar në vitin

1968. Ka qenë profesor i teologjisë morale, Kanonik Penitencier i dioqezat. Nga viti 1977 deri më 1982 ka punuar në Kongregatën për Doktrinën e Fesë, pastaj ishte drejtor i Institutit për drejtësi e paqe, organizëm i Konferencës Ipeshkvore Italiane. Ndër të tjera, ka botuar disa libra me tematikë morale, si dhe studime të ndryshme në revistat fetare.

Ipeshkvi të ri i dëshirojmë punë të mbarë në vreshtin e Zotit, dhe, duke e çmuar ndihmën e përkrahjen që e kemi pasur nga Dioqeza e Bolzanos, shpresojmë edhe në të ardhmen të kemi mbështetje e ndihmë reciproke për të mirën e Kishës tonë.

Vdiq patriarku i Moskës, Aleksi II

Patriarku i Kishës Ortodokse Ruse, Aleksi II ka vdekur në moshën 79-vjeçare. Ka qenë Patriarku i tërë Rusisë që nga viti 1990, i pari i zgjedhur pa ndikimin e qeverisë ruse. I ka ndihmuar Kishës ortodokse të fitojë lirinë e autoritetin moral pas dekadash shtypjeje, përmjekjeje, vrasjeje. Mediet botërore e kanë paraqitur si mbështetës të politikës së Vladimir Putinut për një Rusi të re. Për sa i përket takimit me Papën Gjon Palin II, çdo herë ka refuzuar që një takim i tillë të bëhet, duke e drejtuar gishtin me pretekst të "proselitizmit" nga ana katolike ruse. Kardinali Walter Kasper është shprehur kështu: "është përmbysur një epokë e gjatë e historisë së Kishës, sepse meritat e Aleksit II për ringjalljen e fesë dhe bashkëpunimit mes të krishterëve kanë qenë të mëdha, i cili ka punuar me shumë përgjithësi e dashuri për Kishën ruse."

Kisha ruse ka përjetuar rëniet e ngritjet e dy dekadave të fundit të tranzicionit në politikën e brendshme, dhe e ka marrë përgjegjësinë për raporte të mira me Kishën katolike.

Përkundër mospajtimeve me Kishën "uniate", me katolikët e rritit oriental, e ka obliguar kishën ruse të ngrejë dialog për të mirën shpirtërore dhe për njohjen e trashëgimisë e që janë pikënisje për çdo vend që t'i zhvillojë vlerat ungjillore të përbashkëta.

Me të gjitha mospajtimit Kisha Ruse e ka pranuar promovimin ekumenik që i ka ofruar Kisha Katolike.

Pas vdekjes është mbajtur një sesion i jashtëzakonshëm i Sinodit ortodoks, se kush do të udhëheqë në këtë periudhë "sede vacante" Patriarkanën Ruse. Në këtë sinod të jashtëzakonshëm është zgjedhur Kirill udhëheqës i përkohshëm, vetëm për të zhvilluar ceremoninë e varrimit dhe për ta përgatitur Sinodin për zgjidhjen e Patrikut të ri për Kishën Ruse.

(Përgatiti: Don Pal Tunaj)

Krishtlindja – jeta, drita dhe paqja jonë

■ SHKRUAN:
Don Agim QERKINI

Jemi në prag të së Kremtes së Krishtlindjes dhe festave që pasojnë në këtë kohë të shenjte, dhe padyshim, mund të dëshmojmë të gjithë ne se sa rëndësi i është kushtuar dhe i kushtohet kësaj feste, apo këtyre ditëve për nga përgatitja dhe kremtimi i jashtëm, sa që, ndoshta ndodhë që të harrojmë rëndësinë e festës apo të hutohemi prej zbukurimeve të shumta që të thellohemi në misterin dhe porosinë e këtyre ditëve dhe vetë festës së Krishtlindjes.

Për këtë arsye le të lejojmë që zemrat tona t'i përshkojë lajmi i gëzueshëm i engjëllit: «Ja, unë po ju sjell një lajm të mirë: gëzim të madh për mbarë popullin! Sot në qytet të Davidit ju lindi Shëlbuesi – Krishti Zot!» (Lk 2, 10b – 11). Le të na frymëzojë fjala «Shëlbues» sepse Krishti, Adami i ri ia kthej njerëzimit dinjitetin e të bijve dhe të bijave të Zotit. Vepra madhore «et verbum caro factum est» u realizua. Jo se ne e merituar, por iniciativa erdhi prej Zotit i cili i donë krijesat e veta e mbi të gjitha njeriun. Pra, le të jenë këto ditë kohë kur do të thellohemi më tepër shpirtërisht duke meditaruar mbi lindjen e Jezu Krishtit dhe të lutemi me gjithë zemër që në përkujtimin e lindjes së Tij të përjetojmë gjithnjë rilindjen tonë. Këtë e donë dhe na porositi Zoti: të jemi të qëndrueshëm në vepra të mira edhe atë deri në fund, sepse «kush do të qëndrojë deri në fund do të shëlbohet».

Shënime historike mbi festën e Krishtlindjes

Origjina e kësaj feste sipas *Liber Pontificalis*, ndërlihet me periudhën e Papës Telesforit (125-136), mirëpo, festa e Krishtlindjes ka filluar të kremtohet rreth mesit të shekullit IV në Romë. Këtë na e dëshmon fakti se, në *Deposito Martyrum filocaliana*, pjesë nga Kalendari liturgjik i vitit 336 lexojmë: «VIII Kal. Jan. Natus Christus in Bethlehem Judae». Pastaj, nga perëndimi kjo festë bartet edhe në Lindje së pari në Antioki rreth vitit 375 nga Shën Gjon Gojarti, dhe si karakteristike e festës është kremtimi i tri Meshëve, praktikë kjo që u lejohej të gjithë meshatarëve, mirëpo më herët kjo gjë ishte e rezervuar

vetëm për Papën. Mesha «*Ad galli cantum*» nuk përmbante si sot ndonjë karakteristikë të Meshës së ditës së festës, por ishte Flija me të cilën përmbylej vigilia e së Kremtes. Autori i biografisë së Papës Telesforit në *Liber Pontificalis* shkruan se pikërisht ky Papë ka filluar ta praktikojë dhe këndojë «*Gloria in excelsis*» në Meshën e Mesnatës.

Në anën tjetër, në Jerusalem të krishterët zakonisht bash-

koheshin në Betlehem për të kremtuar këtë festë, edhe atë pikërisht te vendi i Lindjes së Jezu Krishtit.

Shën Luani i Madh, Papë, lidhur me këtë festë shkruan: «*Zgjobu o njeri, dhe njëje dinjitetin e natyrës tënde. Le të bie ndër mend se je krijuar në përngjasimin e Hyjit*» (Zan 11, 26), dhe se ky përngjasim i humbur në Adamin, është përtërirë në Krishtin».

Vendlindja e Jezu Krishtit

Betlehemi është një qytezë rreth 10 km në jug të Jeruzalemit, në 725 m lartësi mbidetare të Mesdheut dhe 1169 m mbi nivelin e Detit të Vdekur. Në periudhën e Ungjilltarëve, Betlehemi ishte një vend barinjsh, me fusha të kultivuara mirë. Përgjithësisht, përbënte vendin e fundit të banimit në drejtim të Detit të Vdekur dhe si vend tregtie, në të cilin nomadët tregtonin me frytet e ndryshme të tokës së kësaj zone.

Emri i kësaj qyteze, sipas filologëve ishte Beth-Lahamu dhe i referohet themelimit të Babilonisë, apo ndonjë shenjtërore kanaane, mirëpo kjo teori ende nuk është e pranuar krejtësisht. Është e sigurt, se me ardhjen e hebrenjve ky vend do të quhet Bet-lehem, që do të thotë «shtëpia e bukës». Kjo për shkak se kjo ishte një tokë e pëlleshme. Më vonë do të quhet edhe Ephrata (e pëlleshme). Betlehemi bibliik i referohet periudhës së Patriarkëve. Kur flitet për Efratin aludohet në Betlehemin. (Zan 35, 16). Pastaj edhe të Mikea profetë lexojmë: «E ti, o Betlehem – Efratë, i vogël ndër qytetet princërore e Judës, prej teje do të më dalë ai që do ta sundojë Izraelin» (Mik 5, 1a).

Vlen të thuhet se pas lindjes së Krishtit, ky vend sikur harrohet në shkrime dhe rëndësia historike e tij zbehet, thua se ashtu ka dashur vetë Zoti. Krishti, tani e tutje do të quhet Nazarenas dhe kështu do ta identifikojnë gjatë gjithë jetës së tij mbi tokë. Duhet tu kthehemi shkrimtarëve të shekullit të II, sidomos Shën Justinin dhe Origenit që të përkujtohet vendi i lindjes së Shëlbuesit tonë Jezu Krishtit.

Edhe shpella në të cilën lindi Krishti është identifikuar me saktësi. Kështu Shën

Justini Martiri, i lindur rreth vitit 100 në Sichem në Palestinë, e ka njohur këtë vend *de visu* (Dial. c. Tryph., 78). Pastaj edhe autorë tjerë argumentojnë dhe dëshmojnë mbi këtë vend, duke përkujtuar stallën dhe zhvillimet që lidhen me jetën në këtë vend.

Data e lindjes së Krishtit po ashtu është argument i shumë hulumtimeve dhe diskutimeve të ndryshme. Viti i lindjes është viti para vdekjes së Herodit të Madh, që do të thotë, fundi i marsit dhe fillimi i prillit të vitit 750 Romak, viti 4 para Krishtit. Pastaj, studiues të ndryshëm flasin edhe për ditën e javës dhe orën e lindjes së Krishtit. Heretik të shumtë thonë se Krishti ka lindur me 20 apo 21 prill, të tjerë më 25 maj, mirëpo opinioni i vërtetë është se Krishti ka lindur më 25 dhjetor, datë kjo e cila përkujtohet që nga kohët e apostujve.

Krishtlindja - festë e jetës

Festa e Krishtlindjes është festë e jetës, sepse Zoti është Zot i jetës. Pas krijimit të botës, si kurorë të veprave të veta, Zoti e krijoi njeriun në përngjasimin e vet. Kështu, Zoti kurrë më nuk është larguar nga bota, nuk e ka braktisur njeriun, por i ka qëndruar afër në çdo nevojë. Kjo na jep guxim dhe siguri të ecim përpara, duke gjetur forcë dhe ngushtëllim edhe në vështirësitë më të mëdha të jetës. Pra, Mishërimi i Fjalës së Zotit, është bekim për njerëzimin që duhet të na frymëzojë të vihem në shërbim të jetës.

Në këtë kuptim, Krishtlindja është festë edhe e familjes. Sikur gëzohet familja kur shtohet me një jetë të re, me një foshnjë në gjirin e saj, ashtu edhe Kisha, me rastin e kremtimit të lindjes së Jezu Krishtit përtërihet në gëzim dhe e mbushur me hir bëhet bartëse e porosisë së gëzueshme dhe e paqes në jetën familjare dhe sociale.

Jeta e të Lumes Nënë Terezës ishte dëshmi e fuqishme e shërbimit ndaj jetës, që do të thotë ndaj të varfërve, sëmurëve, njerëzve të braktisur. Festa e Lindjes së Krishtit porositi njerëzit të dinë ta pranojnë çdo fëmijë dhe ta çmojnë jetën e secilit. Këtë gjë e kërkon Krishti, të pranohen ata që janë të pafuqishëm, që nuk mund të qëndrojnë me fuqitë e veta dhe ta mbrojnë jetën si dhuratat të Zotit.

“ Sikur fjala që zë fill në mendjen tonë dhe është e papashme, por bëhet e ndjeshme kur ajo shprehet me zë, ashtu edhe Fjala e Zotit ekziston në formë të papashme në zemrën e Atit. Kjo Fjalë bëhet e ndjeshme për ne me rastin e Mishërimit. ”

(Shën Toma i Akvinis)

Krishti – Drita e botës

Ka shumë mendime, ide që mund të nxjerrim nga ky kremtim i natës së Krishtlindjes. Nuk është një natë sikur të tjerat. Për të gjithë është një natë e ndryshme prej të tjerave, për të krishterë e jo të krishterë, pra është një natë e veçantë.

Tradita është e lashtë që na sheh të bashkuar, për të kremtuar këtë mister. Në çdo vend është errësirë, shkëlqen për ne një shpellë, dhe një e vërtetë që na duket e pamundur – Biri i Hyjit bëhet njeri.

Është e jashtëzakonshme: ngjarja më e rëndësishme e njerëzimit është e mbështjellur nga heshtja, nga fshetësia. Askush nuk vëren. Engjëjt lajmërojnë një grup njerëzish, pa barinjë, të cilët janë njerëzit më të braktisur, më të varfër, më të nënçmuarit e popullit të Izraelit.

Kanë kaluar 2000 vite e ne kremtojmë dhe aktualizojmë ngjarjen më të jashtëzakonshme dhe të mrekullueshme – Lindjen e Jezu Krishtit.

Është festë e paqes së trefishtë: Paqja me Zotin që është gjëja e vetme që na duhet të gjithëve (Ep. I ad Cor., hom. 1; PG 61, 14). Nuk na shërben asgjë të jemi në paqe me të gjithë, nëse jemi në luftë me Zotin... Paqja e vërtetë dhe hiri i vërtetë vijnë prej Zotit.

Së dyti, duhet të jemi në paqe me veten tonë. Si fryt i paqes së parë me Zotin është paqja intime e shpirtit tonë. Shkruan psalmisti: *"Dashamirësit e Ligjit tënd gëzojnë në paqe të madhe, ata askurrë nuk marrin në thud"* (Ps 118, 165; pastaj në një vend tjetër. *"Vetëm ti o Zot ma jep pushimin e qetë"* Ps 4, 9). Kështu pra, ia vlen të luftojmë kundër së keqes dhe mëkatit, sepse ashtu i përgatisim zemrën Ungjillit të Paqes.

Që harmonizimi shpirtëror të jetë i plotë, së treti na duhet paqja me të afërmin. Mjafton të kujtojmë faktin se Dashuria e amshuar u Mishërua dhe ajo sjell paqe për të gjithë njerëzit vullnetmirë. Dhe, sikur që nga paqja me Zotin buron paqja me veten

tjetra në kohë. Të dyja të mrekullueshme, ajo pa nënë e kjo pa babë. Dhe, nëse se kuptojmë këtë, si mund të flasin për tjetrën? Kështu, atë që nuk e arrijmë me intelektin tonë na e zbulon feja. Pra, Zoti hyn në botë në një formë të re. Ai që është i papa-shëm, bëhet i pashëm, ai që është para kohës, hyn në kohë dhe bëhet shërbëtor.

Sa për konceptin e kohës Shën Augustini në "Rrëfimet" e tij shkruan: "Se çfarë është koha, në qoftë se nuk ma kërkon kush, unë e di; në qoftë se dua t'i shpjegoj atij që ma kërkon, nuk e di. ... Sa për të tanishmen, në qoftë se do të kishte gjithmonë të tanishme dhe nuk do të kalonte në të kaluarën, nuk do të kishte kohë, por përjetësi."

Kjo është mrekullia e Mishërimin: *"Fjala e Zotit u bë njeri!"*. Ai që është jashtë kohës u përvujtëria dhe hyri në kohë. Lindja e Jezu Krishtit është e barabartë me ardhjen e së Vërtetës mbi tokë, e rifillimit të jetës së re. Zoti vjen në botë në formën e

gatatni udhën e Zotit", koha mesianike, që kremtohet të dielen e tretë të Ardhjes dhe së fundi java e katërt e Ardhjes: Mishërimi i Fjalës së Zotit.

Kjo është një thirrje e cila troket në zemrat e njerëzve që të bëjnë një kthesë kah e mira.

E gjithë kjo periudhë kohore është e përshkruar në frymën e një pritjeje me shpresë. Në fakt shpresa është një aspekt i fesë që është ngushtë i lidhur me vërtetën e dashurisë. Zoti është Dashuri prandaj mëson dhe qorton njerëzit: "Rrini zgjuar, rrini me kujdes".

Festa e Krishtlindjes ka tetë-ditëshin e vet që është i rregulluar në këtë formë: a) Të dielën në tetëditësh është festa e familjes shenjte e Krishtit, Marisë dhe Jozefit; b) Më 26 dhjetor festa e Shën Shtjefnit martir; c) Më 27 dhjetor është festa e Shën Gjonit apostull e ungjilltar; d) Më 28 dhjetor festa e Fëmijëve të Pafajshëm; e) Ditët 29., 30. dhe 31. dhjetor janë ditët në tetëditësh; f) Më 1. janar festojmë

ngjizjen dhe lindjen e Mesisë: *"Ja, virgjëra do të ngjizë e do të lindë një djalë e për emër do ta quaj Emanuel"* (Is 7,14). Këto fjalë të profetit do të përsëriten gati njëjtë edhe prej Engjëllit Gabriel: *"Mos ki frikë, o Mari, sepse ke gjetur hir para Hyjit! Ja, do të mbetesh shtatzënë e do të qitësh në dritë një djalë e ngjitja emrin Jezus"* (Lk 1, 30-31).

Amësia e Marisë, Virgjëres së Bekuar është një ndër temat që zakonisht trajtohen ndër tjera edhe me rastin e Krishtlindjes. Në lidhje me këtë temë, Shën Toma i Akvinit shkruan se Zoja e Bekuar është Nënë e vërtetë dhe e natyrshme e Krishtit. Në fakt, trupi i Krishtit nuk është sjellë prej qielli, por është formuar në krahërorin e saj tejet të shenjtë. Ajo u bë Nënë e Zotit pa e humbur virgjërinë e vet. Mishërimi i Fjalës së Zotit bëhet në fuqi të Shpirtit të Shenjt. Pra, ky formim i trupit të Krishtit që u realizua me fuqinë hyjnore i përshkruhet Shpirtit të Zotit.

“Festa e Krishtlindjes është festë e jetës, sepse Zoti është Zoti i jetës. Pas krijimit të botës, si kurorë të veprave të veta, Zoti e krijoi njeriun në përngjasimin e vet. Kështu, Zoti kurrë më nuk është larguar nga bota, nuk e ka braktisur njeriun, por i ka qëndruar afër në çdo nevojë. Kjo na jep guxim dhe siguri të ecim përpara, duke gjetur forcë dhe ngushëllim edhe në vështirësitë më të mëdha të jetës. Pra, Mishërimi i Fjalës së Zotit, është bekim për njerëzimin që duhet të na frymëzojë të vihemi në shërbim të jetës.”

Jezu Krishti vjen në botë si Dritë që e lufton errësirën dhe i jep gjallëri botës. Kështu e paraqet Mesinë Shën Gjonin në Ungjillin e vet. Tradita e Kishës e zbërthen këtë temë si pikë referimi i fesë në hyjninë e Jezu Krishtit, pra në Koncilet e Nices dhe të Konstantinopojës; çdo të diele e recitojmë në Meshën Shenjte: Hyj prej Hyjit, dritë prej dritës, Hyji i vërtetë prej Hyjit të vërtetë.

Këtë e dëshmon edhe vet Jezusi duke thënë: *"Unë jam drita e botës"*. Çdo ditë kemi mrekullinë e lindjes së diellit, sa që në ka mahnitur njerëzit e lashtë, sa që në të kanë besuar si në hyjni. Ndërsa ne jemi të vetëdijshëm se pa dritë jeta do të ishte e pamundur. Për më tepër, asgjë nga gjërat që shohim nuk na paraqesin më çartë se dielli natyrën e Hyjit dhe krijimit të tij. Kështu, sikur dielli që është një trup qiellor që shpërndan dritën e vet, ashtu edhe Krishti, i ardhur në botë shndrit njerëzimin dhe pa dallim ngrohë dhe gjallëron të gjithë ata që janë vullnetmirë.

Krishtlindja – Paqja jonë

Në të njëjtën kohë, Krishtlindja

tonë, ashtu nga kjo buron paqja me të afërmin. Në këtë kontekst, Shën Pali na mëson cila është rruga dhe çfarë duhet të jemi: *"Ju përbej, prandaj, unë i burgosuri në Zotin: jetoni denjësisht si i ka hije thirrjes që keni marrë: me plot përvujtëri, butësi e duruesi: duroni njëri-tjetrin me dashuri! Bëni çmosin ta ruani njësinë e Shpirtit me anë të paqes që ju bashkon"* (Ef 4, 1-3). Këto virtyte që përmend Shën Pali duhet të përmbushen në plotësi dhe ndaj të gjithëve. Jo të durueshëm e të butë ndaj disave e i egër e tiran ndaj të tjerëve, por të përmbushen ndaj miqve e armiqve, të mëdhenjve e të vegjëlve, edhe atë jo vetëm me fjalë por edhe me vepra. Kjo është rruga e vërtetë që e liron njeriun nga egoja negative e tij dhe e bën atë të hapur e të dashur për Zotin dhe të tjerët.

Lindja e Jezu Krishtit dhe koncepti kohës sipas Shën Augustinit

Shën Augustini lidhur me këtë festë thotë se, bazuar në fe duhet të besojmë se janë dy lindje të Zotërisë: njëra hyjnore e tjetra njerëzore; njëra jashtë kohës, e

thjeshtë dhe në përvujtëri por për të shërbyer. Si ti kuptojmë ndryshe fjalët e Shkrimt Shenjt: *Mëshira dhe e vërteta do të përpjengen, drejtësia e paqja do të merren grykë. E vërteta do të mbijë nga toka e drejtësia do të shikojë prej qiellit"* Ps 84, 11-12).

Pra, Krishtlindja është festë e cila e nxjerr njeriun nga errësira e injorancës dhe nga mosdija, po ashtu edhe nga mosnjohja e Krishtit të vet, për ta bërë të aftë dhe nxjerrë në dritën e vërtetë që ta njoh dhe pranoj faktin se Zoti është Dashuri dhe është Mishëruar në mesin e njerëzve për ta plotësuar shëlbimin e tyre.

Koha liturgjike e Krishtlindjes

Kësaj festë të madhe i paraprinë koha e Ardhjes, që për katër javë rresht, në mënyrë të veçantë është kohë e pritjes së lindjes së Mesisë në Betlehem, pra kohë e një përgatitjeje më intensive për Krishtlindje. Ndër porositi më thelbësore e karakterizojnë këtë kohë veçohen ajo e pritjes me kujdes të ardhjes së Birit të Hyjit. "Rrini zgjuar", pastaj, thirrja e Gjon Pagëzuesit, "për-

ditën e Zojës, Hyjlindëse, në të cilën përmendet Emri i Shenjt i Krishtit" (Cal. Rom. Vatican 1969, 15-16).

Pra, Kisha ka formuar këtë tetëditësh për ti kushtuar rëndësi të madhe kësaj feste, sepse asnjë ngjarje në historinë e njerëzimit nuk ka jehuar aq fuqishëm sa lindja e Krishtit.

Virgjëra Mari dhe lindja e Krishtit

Kur studiojmë profecitë e Besëlidhjes së vjetër që kanë të bëjnë me Mesinë, vjen në dukje një harmonizim shumë i mirë në mes Besëlidhjes së Vjetër dhe Besëlidhjes së Re. Në BV hasim në premtimet e Zotit të paralajmëruara nga profetët, ndërsa në BR ato bëhen realitet.

Premtimin e parë të Zotit, se do ta dërgoj Mesinë, e gjejmë menjëherë pas mëkatit të parë të Adamit dhe Evës në librin e Zanafillës: *"Armigësi do të vë ndërmjet teje e gruas, ndërmjet farës sate e farës së saj: fara e saj do ta ndrydhë kokën, kurse ti do t'ia sulmosh thembrën"* (Zan 3,15). Më tutje, qindra vjet para ardhjes së Krishtit, Isaia profetë flet për

Takimi me Jezusin është përvojë jete. Sikur fjala që zë fill në mendjen tonë dhe është e papashme, por bëhet e ndjeshme kur ajo shprehet me zë, ashtu edhe Fjala e Zotit ekziston në formë të papashme në zemrën e Atit. Kjo Fjalë bëhet e ndjeshme për ne me rastin e Mishërimin.

Pra, në kontekstin e përtëritjes sonë shpirtërore, mjafton të kuptojmë dhe ta pranojmë faktin se me lindjen e Krishtit fillon të konkretizohet historia e shëlbimit. Në këtë ditë të madhe feste njerëzimi takohet me Zotin. Ky takim apo kjo lidhshmëri vazhdon të jetojë, të aktualizohet sa herë Kisha kremton sakramentet e shenjtë.

Këto ditë edhe më tepër duhet të nxisin ndjenja dashurie, kështu që, duke marrë për shembull familjen e shenjtë të ecim edhe ne gjurmëve të saj.

Natërrët kjo kohë në bashkim, falje e pajtim, fakte këto të cilat do të ndihmojnë për një jetë në mirëqenie e paqe me të gjithë. Të lutemi së bashku duke brohoritur bashkë me engjëllin: *"Lavdi Hyjit në më të lartin qiell, e paqe mbi tokë njerëzve që i ka për zemër!"* (Lk 2, 14).

Shën Augustini (354–430)

Augustini ishte dhe mbeti metafizik, psikolog, teolog, moralist dhe historian. Augustini ishte një legjendë e vërtetë. Në rastin e tij realizohen fjalët e Krishtit: Për Zotin s'ka gjë të pamundshme! Augustini, nga një mëkatar i madh, me ndërmjetësinë e lutjeve të pa reshtura të nënës së vet, shën Monikës, arriti të bëhej një ndër shenjtërit më të mëdhenj të Kishës sonë.

■ SHKRUAN:
Don Marjan DEMAJ

Tagasta ishte qytet në udhë-kryq rrugësh ushtarake. Qyteti, për kulturën dhe pasurinë që kishte, e kishte arritur këtë në sajë të ushtarëve tregtarë, të cilët shpenzonin shumë të holla nëpër tregje, banja publike, cirkuse, teatër dhe, fatkeqësisht, edhe në shtëpi publike. Qyteti bënte një jetë vërtet të shfrenuar morale! Në këto rrethana të jetës, e shëh dritën e diellit shën Augustini me 13. 12. 354. Tagasta ishte vend në Algjerinë e sotme, në kufi me Tunizinë, qyteti i sotshëm Numidia. Babai i tij quhej Patrici, pagan, dhe nëna Monika, një e krishterë shumë e devotshme. Babai i vdes në kohën kur Augustini kishte vetëm shtatëmbëdhjetë vjeç. U shkollua në vendlindje, ndërsa në Kartagë mëson retorikën dhe letërsinë. Për vete thoshte se *më tepër mëson nga frika*. Por sot e kësaj dite nuk dihet *farë ka qenë ajo frikë*, kur dihej se merrte pjesë në lojëra të ndryshme në teatro dhe cirkuse të shumta të asaj kohe.

Augustini për kah natyra ishte shumë i afërt me njerëz dhe shumë i shoqëruar, por për fat të keq, ai u zhyt në një shoqëri moralisht të shkatërruar dhe pa kurrfarë vlerash shpirtërore.

Kështu Augustini, duke i arsyetuar mëkatet e veta, thoshte: *tantus puer et tantus peccator*.

Pasi kryen shkollimin, Augustini i nënshtrohet kërkesës për mësimdhënës, së pari në Tagastë, pastaj në Kartagë. Posaçërisht e çmonte veprën e Ciceronit *Hortensius*, e cila e nxiti që të studiojë edhe më tutje, kësaj radhe filozofinë. Në vitin 374 i bashkohet sektit të manikeistëve. Pjesëtar i tyre ishte nëntë vite me radhë. Ndërkaq nëna e tij Monika, mbeti gjithnjë fetare e fortë, që duke shpresuar në Zotin, lutej shumë dhe shpeshherë edhe me lot për kthimin e birit e vet. Ajo e shihnte se biri i saj ishte në rrugë të gabuar. Monika gjente përkrahje edhe te ipeshkvi i vendit, i cili e kuptonte dhembjen dhe brengosjen e saj dhe ai e ngushëllonte duke i thënë: *"Fëmija i këtyre lotëve të shumë nuk mund të bumbë."*

Në vitin 383 Augustini udhëton në Romë dhe nga Roma në Milano. Këtu me ndihmën e prefektit Simah merr vendin

për të ligjruar retorikën. Tani Augustini ishte tridhjetëvjeçar. Në këtë rrugë e përcollën nëna e tij dhe disa shokë. Nuk dihet cilët shokë: ata të këqijtë apo të mirët!

Më në fund Augustini e gjeti shokun e jetës. Ndoshta është më mirë dhe më drejt të thuhet se lutjet me lot për faqe të nënës së tij arritën tek Zoti. Zoti, duke i parë vuajtjet që ia shkaktonin djali saj i dhënë pas vesesh, ndërhyr në jetën e Augustinit. Tani pra shquhen mëshira, hiri dhe mirësia e Zotit. Shoku më i ngushtë i jetës i bëhet Ambrozi me të cilin takohet në Milano. Shën Ambrozi për Augustinin nuk mbetet vetëm shok, por edhe vëlla, mik dhe dashamir, i cili do t'ia tregojë rrugën deri te Krishti.

Augustini shpesh shkonte në katedralen e famshme të Mila-

nos për t'i dëgjuar predikimet e Ambrozit. Dhe kur njihet dhe shoqërohet me Ambrozin, fillon ta lexojë Shkrimin e Shenjtë, posaçërisht letrat e shën Palit dhe shkrimet neoplatonike. Filloi të largohet nga sekti i manikenjve, sepse në krishterim shkaqet e së keqes i sheh ndryshe nga ato që i mësonin manikeizmi.

Leximet e shën Palit zgjojnë interesim të madh tek Augustini. Dhe kështu fillon të mendojë për vete. Njerëzit me shembuj konkretë i tregonin Augustinit për jetën e krishterë, mbi kthimin kah Zoti, mbi jetën e vetmitarëve etj.

Te Augustini zgjohen ndjenjat fetare dhe kështu fillon një luftë e ashpër në shpirtin e tij, e cila rritej nga dita në ditë. Ai vetvetes ia bënte këtë pyetje: *Pse ta shtyj kthimin kab Zoti – Si hi et bae, cur non tu, Augustine? (Në*

qoftë se mundën këta e këto, pse jo ti, Augustin?) Fillon të qajë për mallshëm për ditët e shkuara dhe të gabuara, për lëshimet e shumta, për dobësitë e veta dhe mëkatet. Në këtë pikëllim shpirtëror dëgjon një zë fëmije në brendinë e vet duke i thënë: *Tolle lege, tolle lege! (Merr, lexo! Merr, lexo!)* Me këtë rast Augustini merr në dorë letrat e shën Palit dhe gjen tekstin në të cilin shkruan: *Të ecim në nderë porsì ditën, jo në gosti e zëderhallje, jo në fëlligëshi e në shfreni, jo në grindje e në smirë, por veshuni në Jezu Krishtin Zot, e në kujdes për trup, mos i kënaqni prirjet e ulëta* (Rom 13, 13-14). Kjo ishte pjesa e Shkrimit Shenjtë, e cila bëri që Augustini të fillojë një nismë të mbarë të jetës së vet.

Në vitin 386 kur Augustini i mbushi 32 vjet, tërhiqet nga rrethi shoqëror në vetmi, që të jetë vetëm ai dhe Zoti, që të mund të rrefehet mirë dhe ta kuptojë fajësinë që kishte bërë, për të marrë forcë që të pasurohet me hirin e Zotit. Augustini me të madhe përgatitje për ditëlindjen e vet shpirtërore, për Kishë dhe fe. Dhe saktësisht një vit më vonë, pas një përgatitjeje të mirë, në vitin 387 natën e Pashkëve pagëzohet nga vetë shën Ambrozi. Zemra e Augustinit më në fund gjeti qetësinë te Zoti, sepse kjo zemër shumë e kërkoi Atë dhe dita e pagëzimit ishte dita më e lumtura në jetën e tij.

Më 387 Augustini kthehet prapë në Afrikë, ku ishte vendi i tij. Por nuk u kthye veprave të mëparshme që i kishte bërë. Tani Augustini ndryshe e shikon Tagastën. Ai tani turpërohet, jo vetëm për veprat e ndyta që edhe vetë i kishte bërë, por edhe për jetën e pamoralshme të bashkëqytetarëve të vet. Augustini tani jeton si asket i vërtetë, jo vetëm për vete, por edhe për mëkatet e tjerëve, posaçërisht për mëkatet e bashkëqytetarëve dhe shokëve të tij të dikurshëm.

Duke u kthyer në Afrikë, i vdesë nëna, por e lumtur – sepse tani djali i saj jeton në hirin e Zotit.

Më 395 ipeshkvi i Hiponit, Valeri, duke e parë përshpirtërinë dhe jetën e tij të mirë, si kurse edhe zellin për shpirtin, e shuguron për meshtar, e pak më vonë edhe për ipeshkëv, duke e emëruar për ndihmës të vetin. Një vit më vonë Valeri vdes dhe Augustini e zë vendin e tij.

Kjo ishte një biografi e shkurtër e shën Augustinit. Lirisht mund të themi se Augustini ishte njëri ndër etërit më të mëdhenj të Kishës. Ishte gjeni i vërtetë. Me lehtësi zgjidhte pyetjet e rënda filozofike, dogmatike dhe të ekzegezës. Teologjia e Augustinit bart karakteristikat e mënyrës që vetëm ai mundi t'i bëjë aq mirë. Kjo teologji nuk është vetëm e mendjes, por edhe e zemrës.

Mbi fshehtësitë e fesë flet shkurt dhe qartë. Flet edhe për jetën: mëkatin, hirin dhe shëlbimin. Duke e krahasuar talentin e tij, me të ndërlidhet edhe shpirti i talentuar, që çon në shenjtëri dhe përsosmëri. Shpirti i tij, dikur i zhytur në mëkatet dhe i uritur për hirin dhe vlerat, gjen tek Zoti i tij paqen dhe ushqimin.

Më luftën e madhe që e filloi kundër epsheve të veta, jo vetëm që triumfoi, por tash e tutje ishte aq i fortë shpirtërisht, sa që asgjë nuk mundi ta ndante nga rruga e shenjtërisë dhe përsosmërisë. Pasi që vetë ishte mëkatar i madh, i kupton dobësitë e njeriut, andaj më së miri do t'i kuptojë njerëzit mëkatarë, të cilët nuk do t'i gjykojë apo refuzojë, por sipas shembullit të Mësuesit të vet që tani i shërbente me aq zell e dashuri, për të gjithë mëkatarët kishte metoda të mira dhe efikase, me të cilat u ndihmonte të kthehen.

Augustini, nga ana e inteligjencës, ishte dhe mbeti metafizik, psikolog, teolog, moralist dhe historian. Augustini ishte një legjendë e vërtetë. Në rastin e tij realizohen fjalët e Krishtit: *Për Zotin s'ka gjë të pamundshme!* Augustini, nga një mëkatar i madh, me ndërmjetësinë e lutjeve të pa reshtura të nënës së vet, shën Monikës, arriti të bëhej një ndër shenjtërit më të mëdhenj të Kishës sonë.

Augustini vdes më 28 gusht të vitit 430 në moshën 76-vjeçare, pak para se të fillonte Koncili i Efëzit, në të cilin ishte i ftuar. Trupi i tij pushon në Pavi, në kishën e shën Pjetrit. Augustini 36 vite ishte shembull i grigjës që Zoti ia besoi. Me predikime, me shkrime dhe me shembullin e tij të mirë, ai përhap mësime të veta për fenë e vërtetë, duke iu kundërshtuar mësimet që gabuara të asaj kohe dhe sekteve të ndryshme.

Nënë Tereza – Nënë e jetës (1910-1997)

■ SHKRUAN:
Don Lush GJERGJI

Përse e kam quajtur Nënë Tereze Nënë e jetës?

Sepse ajo gjatë tërë jetës rregulltare, së pari si Motra Tereze e Loretos (1929-1948), pastaj edhe më tepër si Nëna Tereze – Missionare e Dashurisë (1950-1997), ishte mbrojtësja, përkrahësja dhe frymëzuesja e jetës në çdo vend dhe kënd të botës, prej zanafillës së jetës e deri te ofshama e fundit, kalimit në amshim, apo si i pëlqente asaj të thoshte *"kthimi në Shtëpinë e Atit"*.

Këtë qëndrim dhe vlerësim ajo e kishte mësuar qysh në gjirin familjar nga prindërit e saj Kolë Bojaxhiu dhe Drane lind. Bernaj-Bojaxhiu, nga kultura dhe tradita shekullore shqiptare, nga feja, shpresa dhe dashuria e krishterë.

Fjala e urtë popullore shqiptare thotë qartas: *"S'ka shtëpi pa pleg dhe pa fëmijë"* dhe *"Mjerë ajo shtëpi që s'ka pleg dhe fëmijë"*.

Bota e sotme "moderne", shpesh fatkeqësisht tejet materialiste, egoiste, hedoniste, e lufton dhe debon jetën në zanafillë, qysh nga ngjizja në kraharorin e nënës, me vrasjen, abortimin, dështimin e fëmijëve të palindur, si dhe në pleqëri, me anësimin dhe përjashtimin e të moshuarve nga familja, jeta dhe shoqëria.

Me këto dy qëndrime *"vetë-vrasëse"* bota e të pasurve gjithnjë e më tepër varfërohet, pakësohet dhe vetëshkatërrohet, sepse ka frikë prej jetës – fëmijës, si dhe prej vdekjes – pleqërisë.

"Sot e vërteta që më së shumti e shkatërron paqen është dështimi – aborti. Nëse ne jemi gjallë domethënë se prindërit tanë na kanë dashur... Çka ndodh sot me miliona fëmijë të palindur? Shumë njerëz sot kujdesen për fëmijët e Indisë, të Afrikës, të cilët vdesin nga mungesa e ushqimit, mjekimeve... Por pakësohen mendon sot për miliona fëmijë që vdesin me vullnetin e nënave të tyre. Nëse nëna mund ta vrasë fëmijën e vet, çka i pengon njerëzit që të vriten njëri me tjetrin, popujt që të luftojnë njëri kundër tjetrit?"

Në luftojmë kundër dështimit nëpërmjet birësimit – adoptimit të fëmijëve të pajafshëm. Kështu kemi shpëtuar mijëra fëmijë.

Porosia jonë është kjo: *"Mos e mbyjt fëmijën tënd, sepse për të kemi një vend, një zemër!"*. Përpas kësaj ne i mësojmë njerëzit e

varfër, të gërbulur, atyre që jetojnë nëpër rrugë mënyrat natyrore të planifikimit familjar. Të varfrit janë të mrekullueshëm...

Puna e jonë është vepër e Zotit, sepse jetën tonë ja kemi dhuruar atij, dhe ai na ka dhuruar jetën për t'ua dhuruar të tjerëve, të gjithëve. Mu për këtë, unë dhe ti, ne, jemi bashkëpunëtorët e Zotit. Parimi im themelor është ky: Punë të vogla me dashuri të madhe...

Këto qëndrime dhe parime Nëna Tereze i ka shprehur dhe mbrojtur me guxim, vendosmëri, me fe dhe me dashuri, nga "Katedra e Paqes" në Oslo, në ditën e Shpërblimit Nobel për Paqe /10 dhjetor 1979/, në Kombet e Bashkuara, kudo.

Përpos fëmijëve të palindur Nëna Tereze e ka mbrojtur jetën edhe nga kërcënimet tjera, si p.sh. nga varfëria, mjerimi, gërbu-

la, Sida... me këtë parim: *"Kudo jeta është në rrezik, aty duhet të jemi ne"*, apo me qëndrimin tjetër *"Jeta është jetë, mbroje!"*.

Si e mbronte Nëna Tereze jetën e njeriut?

"Me Jezusin, për Jezusin, Jezusit. Për ta zbuluar, shërbyer dhe dashur Jezusin në çdo njeri, kemi nevojë të madhe për fe dhe dashuri, sepse çdo gjë e bëjmë për Jezusin, në Jezusin dhe me Jezusin, i cili na thotë: *"Duani njëri-tjetrin, si ju kam dashur unë"*. Ai na ka dashur deri në fund, deri në skajshmëri, deri në vdekje në kryq. Veprat tona të dashurisë nuk janë asgjë tjetër përpos shprehje dhe dhuratë e Zotit, e jetës tonë shpirtërore me të. Shi për këtë sa më shumë jemi të bashkuara me Zotin, aq më tepër mund ta duam Atë në të

afërmin. Jeta fetare na ndihmon që në jetën aktive të jemi tërësisht të angazhuara kudo për ta kërkuar, dashur dhe shërbyer Jezu Krishtin në të varfërit ndër më të varfërit..."

Çka është jeta shpirtërore sipas Nënës Tereze?

"Është bashkim dashurie mes hyjnore dhe njerëzore, përsosmërisë dhe shenjtërisë në përditshmëri. Dashuria është fryti i çdo stine dhe kohe, gjatë tërë jetës dhe çdokush ka nevojë për të. Të gjithë mund të jetojmë në dashuri nëpërmjet meditimit, uratës, flitimit, jetës së thellë shpirtërore.

Pa Jezusin ne nuk dimë dhe nuk mund ta dashurojmë të afërmin, të braktisurin, të varfërin, të gërbulurin, atë që është

në fill të vdekjes, fëmijën e palindur, askënd.

Urata e zgjeron zemrën tonë për ta pranuar dashurinë e Zotit dhe për t'ua dhuruar atë të gjithëve... Unë jam personi më i lumtur në botë, sepse 24 orë në ditë jetoj dhe veproj me Jezusin dhe për Jezusin, me vëllanë njëri dhe për vëllanë njëri. Mu për këtë kurrë nuk kam dyshuar në jetën time dhe kurrë nuk kam qenë e pakënaqur, sepse jeta rregulltare nuk është lojë, çka do, por jetë në plotësi..."

Nëna Tereze shpesh thoshte: *"Sëmundja më e rrezikshme në botën e sotme nuk është kanceri apo Sida, por vetmia, mosdashuria, e cila njeriun e mbyt gjithnjë... Çdo njeri ka nevojë për dashuri, për tjetrin, mbi të gjitha për Zotin – Dashuri. Për sëmundjen e vetmisë dhe mungesën e dashurisë nuk ka 'bari apo ndonjë ilaç', përpos Zotit dhe neve..."*

Dhe vazhonte: *"Asnjë sëmundje, as gërbula, sëmund ta shëmtojë aq njeriun sa që unë në të mos ta zbuloj Zotin Dashuri dhe vëllanë njëri"*.

Për Nënë Tereze nuk kishte ndarje, ndërprerje dhe mospërputhje mes jetës, jetës me Zotin dhe jetës me të afërmin, sepse jeta është një tërësi dhe një dhuratë e mrekullueshme, që në ndonjë mënyrë mund ta "meritojmë" vetëm nëpërmjet dhurimit. Ndërsa ne shpeshherë jetën e "copëtojmë", diçka për vetë, diçka për të tjerët, diçka për Zotin... duke rrezikuar kështu gjithçka, vetveten, të tjerët, jetën tonë shpirtërore, sepse në brendi edhe ne jemi të copëtuar dhe nuk jemi të harmonizuar.

Pra, t'i kthehemi vetvetes dhe të vërtetës, jetës në stilin e Nënës Tereze, duke mbrojtur, nderuar dhe kultivuar atë në çdo fazë të saj, duke u flijuar dhe dhuruar me dashuri dhe për dashuri.

Vetëm kështu do të jemi të lumtur ne, si dëshmitarë të jetës me Zotin dhe me të afërmin, dhe do të rrezikojmë gjithnjë mirësi dhe dashuri.

Dikur ne shqiptarët jemi dalluar për të mirë me kulturën e jetës në tërësi, sidomos me pranimin e jetës së re dhe me nderimin e të moshuarve, dhe kjo, historikisht ishte shpëtimi ynë. Tani kultura e jetës ka një Përfaqësues në dimensionet botërore, të Luemn Nënë Tereze, për ta krijuar edhe qytetërimin e dashurisë.

Nëna jonë Tereze na thotë: *"Pa dashuri dhe flitim jeta s'ka kuptim" dhe "Vetëm dashuria do ta shpëtojë botën"*.

“Nëna Tereze shpesh thoshte: ‘Sëmundja më e rrezikshme në botën e sotme nuk është kanceri apo Sida, por vetmia, mosdashuria, e cila njeriun e mbyt gjithnjë... Çdo njeri ka nevojë për dashuri, për tjetrin, mbi të gjitha për Zotin – Dashuri. Për sëmundjen e vetmisë dhe mungesën e dashurisë nuk ka ‘bari apo ndonjë ilaç’, përpos Zotit dhe neve...’”

Caritas Kosovo dhe dhimbjet

■ SHKRUAN:
Pal BAFITAJ / Caritas Kosova

Caritas Kosova është duke punuar vazhdimisht në përmbushje të misionit të tij të shenjtë në promovimin e vlerave humane dhe njerëzore për njerëzit e shoqërisë kosovare. Edhe pas nëntë viteve të përfundimit të konfliktit, Kosova ende gjendet në fillimin e zhvillimit. Mungesa e industrisë, papunësia, varfëria e madhe ekstreme dhe gjendja e varfërisë në tërësi, e rëndojnë edhe më tepër situatën sociale, ekonomike dhe politike të vendit. Kosova aktualisht po përballet me shkallën më të lartë të varfërisë në Evropë, me 50% të popullsisë që jetojnë me më pak se 1\$ (dollar) në ditë, pra 15% e tyre jetojnë në varfëri ekstreme. sipas vlerësimeve zyrtare 42.1% e popullsisë janë krejtësisht të papunësuar.

Për sa i përket sistemit shëndetësor, akoma nuk ka të dhëna të sigurt, por është evidente se standardet janë shumë të varfra dhe ndër më të dobëtat në Ballkan. Vlen të theksohet se shërbimet shëndetësore pas luftës në Kosovë kanë mbetur edhe më tutje shumë të paorganizuara, në cilësi dhe në sasi. Sipas kësaj situatë të shëndetësisë dhe raportimeve të bëra nga organizatat ndërkombëtare, rezultoni se situata në të ardhmen do t'i thellojë më shumë dallimet ndërmjet kategorive të njerëzve në disfavor të të varfërve. Grupet më të rrezikuara që ndikohen nga kjo situatë, janë fëmijët, gratë, të moshuarit, duke i përfshirë të gjitha komunitetet pa dallim në Kosovë.

Duke pasur për bazë këto të dhëna, duke jetuar në përditshmërinë kosovare, dhe duke prekur çdo ditë këto situata konkrete në Kosovë, në vitin 2007 Caritas Kosova përfundimisht ndryshoi në strukturat drejtuese, duke nominuar drejtorin e ri për Caritas Kosova. Ky rioragizim u bë me qëllim të sensibilizimit të opinionit kosovar dhe të orga-

nizimit sa më të mirë të mundshëm edhe me Caritaset tjera në Kosovë, si dhe me qëllim që Caritas Kosova të arrijë të prekë lëndimet dhe dhimbjet e njerëzve që jetojnë në Kosovë. Nga kjo periudhë kohore e ndërrimeve dhe e rioragizimit që pati Caritas Kosova, para vetes vendosi objektivat dhe vizionin e qartë, në mënyrë që sa më mirë t'iu përgjigjet nevojave dhe sfidave të atyre që jetojnë në vuajtje dhe në varfëri ekstreme.

Caritas Kosova vendosi që të jetë një promotor i fuqishëm i përmirësimit të jetës sociale dhe ekonomike të shoqërisë kosovare, duke ruajtur gjithmonë në fokusin e tij zhvillimin dhe mbrojtjen e dinjitetit të njeriut, integritimin e tij social, rritjen e mirëqenies dhe me përkushtim të plotë këtë punë ta bëjë ndaj shtresave në nevojë dhe të përjashtuarve krejtësisht nga shoqëria. Caritas Kosova, si in-

stitucion i Kishës Katolike në Kosovë, vendosi të punojë fuqimisht për të rritur integritetin e tij për të qenë një përfaqësues i denjë i veprimtarisë humane të Kishës Katolike në Kosovë. Për të përmbushur këto objektiva që kishte vënë përpara, Caritas Kosova filloi organizimin e takimeve të ndryshme në nivel nacional dhe atë internacional, takime këto në radhë të parë të organizuara me institucionet shtetërore të Republikës së Kosovës si me presidentin, kryeministrin, kryetarin e parlamentit, me ministrin e punës dhe mirëqenies sociale e kështu me radhë, takime këto, të cilat në vetë ngërthenin qëllimin e prezantimit të Caritasit të Kosovës si një institucion shumë i rëndësishëm i humanizmit dhe qëshijëve sociale në Kosovë.

Përveç takimeve të shumta që u organizuan në nivelin nacional, pjesa e parë e vitit 2008 u shfrytëzua mjaft edhe për takime në

nivelin internacional, takime të ndryshme, të cilat u realizuan në selitë e shumicës së Caritasëve Evropiane, si në Selinë Caritasit Europian në Bruksel, pastaj në Romë, Paris, Freiburg (Caritasin Gjerman), Luzern (Caritasin Zvicëran) e kështu me radhë. Qëllimi kryesor i këtyre takimeve të organizuara jashtë vendit ishte prezantimi i situatës sociale në Kosovë dhe diskutimi për konkretizimin e bashkëpunimeve për një punë sa me të mirë dhe efektive të Caritasit në Kosovë.

Duke përmblyllur këtë cikël të vizitave dhe takimeve, Caritas Kosova u përkushtua në implementimin e projekteve dhe programeve që kishte ndërtuar në favor të shoqërisë kosovare. Këto programe dhe projekte që Caritas Kosova është duke implementuar janë ndërtuar në bazë të asaj që në radhë të parë të kihet parasysh dhe të ruhet di-

njiteti njerëzor, gjithkush mund të jetë i varfër por edhe ai që është i varfër e ka dinjitetin e vet njerëzorë, Caritasi dëshiron ta shohë si krijesë të Hyjit pavarësisht nga ngjyra, etnia apo religjioni që ai mund të ketë ky është përkushtimi ynë fundamental, që në radhë të parë të ruhen vlerat njerëzore.

Të sëmurët, një histori në vete

Përkushtimi për të shpëtuar jetërat e njerëzve të sëmurë e sidomos të fëmijëve asnjëherë nuk ka munguar në Caritas Kosova, viti që tani po e lëm pas ishte një vit shumë i suksesshëm pasi që edhe këtë vit Caritasi arriti që me shumë vështërsi të shpëton jetën e sëpaku 9 personave, e që këta kryesisht ishin fëmijë nën moshën 18 vjeçare. Duke e punuar këtë shkrim kemi menduar se do ishte shumë e mirë për të njohur lexuesit e "Drites" sidomos me historinë e Adelina Zenaj nga Irsniqi, komuna e Deqanit. Adelina, një vajzë 15-vjeçare, një nxënëse shembullore, e cila ishte goditur nga një sëmundje shumë e rëndë Osteosarkoma (apo Kanceri i eshtrave) dhe që pas vuajtjeve të shumta që kishte përjetuar ajo vet por edhe familja e saj mjeket kishin konstatuar se i vetmi shpëtim për jetën e saj do të ishte dërgimi i saj në ndonjë klinik jashtë Kosovë për mjekim, përndryshe gjithçka kishte mbaruar dhe ishte e destinuar për vdekje. Caritasi, falë bashkëpunimit shumë të mirë që ka me institucionet shëndetësore në Itali, arriti që më 20 qershor të këtij viti ta dërgonte Adelinen për shërim të mëtuqeshëm po në atë vend. Pas intervenimeve të shumta që u bënë në Spitalin "Santa Maria" në Terni, u deshtë që përfundimisht Adelina t'iu amputohej (këputet) këmba e majtë me qëllim që ajo t'i shpëton më të keqes, vdekjes. Raste të tilla siç përmendëm me lart Caritas Kosova ka trajtuar mjaft

va prek lëndimet e njerëzve në Kosovë

shumë këtë vit, me qëllim që të punohet maksimalisht në shpëtimin e jetërave të njerëzve në Kosovë.

Përmirësimi i kushteve sociale obligim moral në Caritas

Gjendja e rëndë sociale dhe varfëria ekstreme që kemi theksuar më lart, çdo ditë e më tepër po e vështirësojnë jetën e njerëzve në Kosovë, duke llogaritur në atë se është e pamundur që Caritas Kosova do t'i mund të plotësojë kërkesat e të gjithë nevojtarëve në Kosovë. Caritas Kosova ka vendosur prioritetet për ndihmë njerëzve dhe grupeve të ndryshme shoqërore për t'iu ndihmuar.

Në këto prioritet janë të fokusuar për ndihmë në radhë të parë ato familje, të cilat jetojnë pa përkujdesjen prindërore, fëmijët pa prindër, të sëmurët dhe të gjitha ato kategori shoqërore, të cilave iu mungojnë gjërat elementare për një jetë normale. Këtu, normalisht, Caritas Kosova nuk bën asnjë dallim, se çfarë religjioni apo përkatësie etnike iu takojnë këta njerëz. Përveç ndihmave të vazhdueshme humanitare që Caritas Kosova shpërndan kohë pas kohe për nevojtarët, Caritasi është fokusuar edhe në ndërtim të objekteve sociale në Kosovë, dhe vetëm pak ditë më parë kemi arritur të vëmë themelet e një objekti social në fshatin Dubravë të komunës së Ferizajit, fshat ky i banuar kryesisht me banorë të komuniteteve pakicë në Kosovë. Pas prezantimit të situatës sociale të këtyre kategorive dhe pas takimeve të shumta me Institucione të ndryshme humanitare Italiane, Caritas Kosova arriti që të sigurojë mbështetjen e tyre për përmirësimin e kushteve jetësore për këtë kategori të njerëzve në këtë fshat të komunës së Ferizajit.

Caritas Kosova bartës i Promovimit të Paqes në Kosovë
Duke mos harruar asnjëherë

konfliktin e fundit në Kosovë dhe problemet e shumta që do-lën pas konfliktit, Caritas Kosova ia vuri vetes qëllim, që menjëherë të jetë bartës i projekteve dhe ideve për promovimin e Paqes në Kosovë, programe këto që në vete përmbanin promovimin e paqes vetëm në mes të komuniteteve etnike. Ndërhyrjet e Caritasit të Kosovës arritën që në Kosovë të kuptohet misioni i promovimit të paqes si diçka e shenjtë e jo imponuese, si diçka ku e tërë shoqëria kosovare ka nevojë, nevojë jo vetëm grupet e ndryshme etnike. Duke marrë për bazë ndërhyrjet e qëlluara nga ana e Caritasit të Kosovës në promovimin e Paqes, Caritas Kosova arriti që të jetë bartës i të gjitha projekteve dhe programeve të mëdha në Kosovë që për bazë kishin promovimin e paqes, normalisht duke bashkëpunuar shumë ngushtë edhe me institucionet tjera religjioze në Kosovë.

Caritas Kosova ishte protagonist i shumë evenimenteve që u organizuan këtë vit në favor të promovimit të paqes, evenimente në të cilat morën pjesë edhe përfaqësues tjerë nga rajoni dhe Evropa. Nuk duhet harruar këtu edhe vizitën e Konferencës Ipeshkvnore Evropiane, Karvanin e Paqes e shumë e shumë evenimente tjera që u organizuan këtë vit nga Caritasi i Kosovës.

Urime festat e fundvitit

Në përmbyllje të këtij reportazhi, Caritas Kosova dëshiron të përcjellë urimet më të përzemërta me rastin e Kërshëndellave dhe Vitit të Ri 2009. Këtë urim e drejton për të gjithë nevojtarët e vet, për të gjithë të sëmurët, për të gjithë ata që janë të lënduar shpirtërisht, për të gjithë njerëzit vullnetmirë, për të gjithë bamirësit, duke uruar që Foshnja Hyjnore të sjellë Paqe dhe harmoni mes njerëzve vullnetmirë.

Karvani i Paqes në vizitë në Ipeshkvinë e Kosovës

Përfaqësuesit e Karvanit të Paqes priten nga kryetari i Komunës së Ferizajit

Karvani i Paqes pritet nga kryetari i Kosovës

Intervista me Marinë, Nënë e Jezusit

Bëni gjithçka t'ju thotë Biri im! Atë dëgjoni!

Këto ditë, për deri sa përgatitesha për festën e Kërsëndellave, në leximet e shenjta takova Marinë, Nënë e Jezu Krishtit. S'munda të rrija e mos ta pyesja ndonjë gjë. Ajo çka më së shumti më interesonte, kishte të bënte me ngjarjen e Lindjes së Krishtit. Po në fakt, kush i njeh ato momente më mirë së Ajo vetë, sepse ishte protagoniste e kësaj ngjarjeje të madhe. Gjatë bisedës ishte shumë e dashur dhe e besh-tur. Ishte fjalëpakët, ashtu siç ishte edhe kur jetoi në këtë botë. Në pyetjet e mia përgjigjej duke më bërë me dije se ku mund ta gjej përgjigjen që unë ia shtroja. Dhe më duhej që ta hapja Biblën e t'i gjeja ato. Vetëm aty-këtu shtonte ndonjë fjalë që nuk ishte në Bibël.

Drita: Na thoni diçka rreth ngjarjes së madhe, Lindjes së Birit të Hyjit dhe Birit Tuaj?

Maria: Para se të flasim për atë ngjarje, më duhet t'ju tregoj se si Zoti Hyj e dërgoi engjëllin e vet, Gabrielin, tek unë. Isha në lutje në dhomën time të vogël. Në atë kohë të gjitha vajzat heb-reje i luteshin me afshin e zemrës Hyjit të tyre. Unë asoherë jetoja në Galile, në një qytet që quhet Nazaret, që vjen nga fjala "nazir" e do të thotë "i kushtuar", por mund të përkthehet edhe si "i lulëzuar". Këtë e them, sepse të Birin tim shpesh e quanin Nazarenasi, e që ishte edhe i kushtuar edhe kopshti i amshimit, i lulëzuar.

Unë isha një vajzë e re, e virgjër, e fejuar për një njeri, Jozefin, e isha nga fisi i David, nga fisi mbretëror. Dhe ashtu siç isha në lutje, në bashkim të plotë me Hyjin tim, u shfaq para meje engjëlli Gabriel. Ishte si një dritë. U përkul para meje e më tha: "Të falem o Hirplotë! Zoti është me ty!" Kjo fjalë ka kuptimin: Të nderoj, të përkulem, ty që je plotë me hire të Zotit. E gjithë kjo më shqetësoi, e fillova të mendoj ç'do të thotë kjo përshëndetje. Sepse nuk e kuptoja, por edhe isha e frikësuar. Por Engjëlli më tha: "Mos ke frikë, o Mari, sepse ke gjetur hire të shumta para Hyjit! Ti do të mbetesh shtatzënë e do të qitësh në dritë një djalë. Ngjitja emrin Jezus. Ky do të jetë i madh, sepse është Biri i Hyjit tejet të lartë. Zoti Hyj, do t'ia japë fronin mbretëror të Davidit. Do të mbretërojë përgjithmonë, në shekuj të shekujve, dhe mbretëria e tij, jo, s'do të ketë mbarim".

Atëherë mora forcën, por edhe guximin dhe e pyeta: "Si do të mund të ngajë kjo, unë jam një vajzë e virgjër?" Engjëlli mu përgjigj: "Shpirti Shenjt do të zbrësë në ty, e fuqia e Hyjit do të mbulojë me bijen e vet; prandaj ky Fëmijë do të jetë i shenjtë – Biri i Zotit".

"Si është e mundshme kjo?" – i thashë.

"S'ka gjë të pamundshme për Hyjin!" – m'u përgjigj".

Para se të kthehej në qjell i thashë: "Unë jam shërbëtorja e Zotit, u bëftë me mua sipas Fjalës së Tij".

Pas kësaj ngjarjeje shkova e

vizitova kushërirën time Elizabetën, edhe ajo më befasoi kur më tha: "Je më e bekuar se të gjitha gratë e rruzullit tokësor, dhe i bekuar është fryti i kraharorit tënd!" (krh. Lk 1, 26-45).

Drita: Për ardhjen e Birit të Zotit në tokë dhe për juve, a është folur ndonjëherë më përpara në Bibël?

Maria: Po, është folur shpesh herë. Ka folur vetë Zoti qysh në fillim të botës, kur njerëzit e parë mëkatuan. Qysh atëherë e ka premtuar të Birin e vet. Pasi e ka mallkuar Djallin, i tha: "Armiqësi do të vë ndërmjet teje e Gruas, ndërmjet farës sate e farës së saj. Ai që lind prej saj, kokën do ta ndrydhë" (krh. Zan 3, 15).

Edhe Isaia parafoli për këtë ngjarje në librin e vet: "Dëgjo, shtëpia e Davidit: Zoti vetë do t'ju japë një shenjë të mrekullueshme. Ja, virgjëra do të ngjizë e do të lindë një djalë, e për emër do ta quajnë Emanuel (dmth. Hyji me ne)" (krh. Is 7, 14-14).

Drita: Na tregoni tash si ishte ngjarja e Lindjes së Krishtit.

Maria: Në atë kohë Cezari August dha urdhër të bëhej regjistrimi i mbarë popullsisë në perandorinë e tij. Të gjithë shkonin të regjistroheshin, secili në qytetin e vet. Unë isha shtatzënë në atë kohë, para lindjes. U desh të shkojmë në Betlehem, sepse Jozefi ishte prej fisit të Davidit. Vendosi më kalonim natën në një kasolle, sepse në bujtinë nuk pati vend. Foshnjën time të dashur, të porsalindur e vendosa në grazhd pasi e mbështolla mirë. Menjëherë mbi kasollën tonë zbritën engjëjt e këndonin këngën e tyre të gëzimit: "Lavdi Zotit në lartësi qiellore, e paqe mbi tokë njerëzve që i ka për zemër". S'vanoi shumë e një numër i madh i barinjve erdhën të kasollja ku ishim vendosur. U mrekulluan kur e panë Jezusin Foshnje.

Ata ishin përjashta me grigjat e veta kur engjëjt ju kishin lajmëruar për lindjen e Birit tim. Së pari kishin pasur frikë nga prania e engjëjve, por një engjëll i kishte trimëruar: "Mos kini frikë! Po ju sjell një lajm të mirë: gëzim të madh për mbarë njerëzimin. Në Betlehem ju lindi Shëlbuesi –

Krishti Zoti!" Të gjithë binin në gjuhë para Birit tim. Të gjitha këto ngjarje i mbaj mend mirë dhe i ruaj me kujdes në zemrën time (krh. Lk 2, 1-21).

Drita: Për Yllin që u shfaq mbi Betlehem nuk na thatë asgjë?

Maria: Po. Një yll i pazakon-të, tejet i shndritshëm ishte shfaqur mbi Betlehem, dukeq aq afër sa rrezet e tij e preknin kasollën tonë. Drita e tij i binte në ballë Jezusit të vogël, e bënte edhe më të shkëlqyeshëm. Dukej se vet ishte Yll.

Tre Dijetarë nga Lindja kur e kishin parë këtë yll dhe kishin kuptuar se Biri i Zotit lindi në tokë. Shpejt kishin marrë rrugën për Jerusalem. Atje kishin pyetur: "Ku është Foshnja e lindur që do të bëhet mbreti i judenjve? Sepse e parë yllin e Tij duke lindur dhe erdhmë ta nderojmë". Ata e kishin takuar edhe mbretin Herod, e ai u kishte thënë: "Shkoni dhe gjeni fëmijën, e ejani më tregoni edhe mua, që të shkoj edhe vetë ta nderoj". Kishte pasur qëllimin ta vriste. Kur Dijetarët arritën tek ne, më gjetën mua aty dhe fëmijën tim. U gëzuan shumë. Ranë përmbys para Birit tim. Pastaj i hapën thesaret e veta e i dhuruan: flori, kem e mirrë.

Nuk u kthyen më në Jerusalem, por vazhduan rrugën drejt Lindjes, sepse Hyji i kishte këshilluar të mos kthehen tek Herodi (krh. Mt 2, 1-12).

Drita: A ikët ju nga rreziku që i kanosej Jezusit?

Maria: Më parë, Foshnjën të tetën ditë, sipas Ligjit të Moisiut, e rrethpremtë. Jozefi ia ngjiti emrin Jezus, ashtu sikurse Engjëlli i kishte lajmëruar më herët kur i kishte thënë: "Maria do të lindë, e ti ngjitja emrin Jezus, sepse Ai do ta shëlbtoj njerëzimin mbarë nga mëkatet e veta". Ashtu engjëlli e quajti para se të zihej në krahavar (krh. Mt 1, 21; Lk 2, 21).

Pastaj, po ashtu sipas Ligjit, e quam në Tempull për t'ia kushtuar Zotit Foshnjën dhe për të kushtuar flinë për Të. Në Tempull gjetëm një njeri, quhej Simon, ishte i shtyrë në moshë, por ishte njeri i drejtë dhe shumë i përsëritshëm. Me afsh e priste Ngushëllimin e Izraelit. Shpirti i Shenjtë i Zotit

pushonte në të. Po Ai Shpirti, ia kishte zbuluar se s'do të vdiste pa e parë Mesinë-Të Shuguruarin e Zotit. Kur ne hymë në Tempull Simon e mori para duarsh foshnjën dhe e falënderoi Zotin me këto fjalë: "Tani edhe mund të vdes në paqe, o Hyji im, sepse me sytë e mi e pashë Shëlbimin e të gjithë kombëve. E pasbë Dritën, që do të shndritë ndër paganë. Kjo Foshnje do të quhet nderi i Izraelit". Ne u kënaqshim nga fjalët e këtij profeti.

Pastaj të gjithëve na bekoj, dhe mu drejtua mua: "Shiko e mbaj mend. Hyji e caktoi këtë fëmijë të lartësojë, por edhe të rrenojë shumëkënd në Izrael. Vetë do të jetë Simboli i shpëtimit, por njerëzit do ta kundërshtojnë. E ty, do të shpohet shpirti nga dhembja. Do të dalin në shesh qëllimet e mbrapshta të zemrave të shumëkujt".

Në një kënd të Tempullit ishte edhe një grua plakë që lutej natë e ditë. Quhej Ana, ishte e shenjtë. Fytyra i qeshje nga gëzimi kur e pa Foshnjën dhe njerëzve u fliste për të Birin tim: "Qe shpërblimi i Jerusalemit!" (krh. Lk 2, 22-38).

Drita: Çka ndodhi pastaj?

Maria: Jozefit, engjëlli i Zotit iu dëftua dhe i tha: "Çohu, merr fëmijën dhe të emën e tij e ik në Egjipt, sepse Herodi kërkon fëmijën për ta vrarë". Jozefi bëri si i tha lajmëtarit i Zotit, na zgjoi natën, më mori mua dhe fëmijën e shkua në Egjipt.

Në ndërkohë, Herodi kishte kuptuar se Dijetarët kishin shkua pa e lajmëruar, ishte zemëruar së tepërmi dhe kishte urdhëruar të vriten të gjithë fëmijët meshkuj në Betlehem e rrethinë, nën moshën dy vjeç. Ishte bërë gjëmë e madhe. Shumë nëna mbetën pa fëmijët e vet (krh. Mt 2, 13-16).

Kur dëgjua për këto vrasje më ra ndër mend vajtimi i Jeremisë: "Po dëgjohej një klithmë në Ramë! Vajtim, gjëmë dhe dënjëse: vajton Rakela bijtë e vet! Asesi s'mund të pajtohet, pse ata më nuk janë" (krh. Jer 31, 15).

Në Egjipt ndejtëm derisa dëgjua se Herodi kishte vdekur. Atë e kishte zëvendësuar Arkaleu, djali i tij. U kthyem në Galile, në Nazaret. Ende kishim frikë (krh. Mt 2, 19-23).

Drita: Kur Jezusi ende ishte i ri, a ju ka shqetësuar ndonjë herë me sjelljet e veta?

Maria: Gjithmonë ka qenë fëmijë i këndshëm dhe shumë i dashur, derisa rritej e forcohej e merre fuqi, ishte plot uring. Ishte Urtia vetë. Hiri i Zotit ishte me Të. Një herë kur ishte dymbëdhjetë vjeç më ka shqetësuar shumë. Patëm shkua në Jerusalem për kremtimin e Pashkëve, Pasi u kthym në shtëpi, Ai ishte ndalur në Tempull plot tri ditë, pa dijen tonë. Në fillim menduam mos është me turnën që ktheheshin në shtëpi të veta. E kërkua gjithkund, rrugës, por edhe ndër kushërinj e ndër të njohurit tanë. Por nuk e gjetëm. U kthym prapë në Tempull, aty ishte. Mes dijetarësh, në bisedë me ta, duke dëgjuar dhe duke ju përgjigjur. Të gjithë ata që ishin aty, u mrekullonin nga dija e Tij. Kur e gjetëm i thashë: "Ç'na bërë kështu o Bir? Po të kërkojmë që tri ditë..." Ai mu përgjigj: "Pse më kërkon? A nuk e dini se më duhet të merrem me punët e Atit tim?" Ne ende nuk e kuptuam saktë çka deshi të na thotë. Pastaj të gjithë u kthym në Nazaret, dhe ishte i dëgjueshëm. Ai rritej e përparonte në dije, rritej në moshë e në hir para Zotit e para njerëzve. Po, po: të gjitha këto ngjarje i ruaj me kujdes në zemrën time, e nuk do t'i harroj kurrë (krh. Lk 2, 39-52).

Drita: Edhe një pyetje para se të ndahemi. Shumë njerëz e nderojnë Emrin Tuaj, shumë edhe e bartin këtë emër. Çka do të thotë ky emër?

Maria: Myriam mund të përkthehet edhe si Ylli i Dritës, Ylli i Mëngjesit, Ylli mbi Det. Por mund të kuptohet edhe si Zonjë, e Lartësuar, e Ngritur në Dinjitet, e Lartë.

Myriam quhej edhe motra e Moisiut. Ky emër vjen nga fjala e vjetër egjiptiane "MR." dhe Y(ahwe), dhe AM, si sufiks, që do të thotë: e dashur prej Yahwes, e Dashur prej Zotit.

Drita: A keni diçka për t'i porositur lexuesit tonë?

Maria: "Bëni gjithçka t'ju thotë Biri im! Atë dëgjoni!" (krh. Gjnj 2, 5).

(Përgatiti:

Patër Ndue KAJTAZI, OFM)

Kërshëndellat një herë moti në Pllajinë

■ SHKRUAN:
P. Ddue KAJTAZI, OFM

Në mëngjes herët të gjithë burrat e Zogajve kishin dalë në mes të katundit, ashtu sikur ishin marrë vesh një ditë a dy më përpara. Ende nuk shihej mirë, e mezi e dallonin njëri-tjetrin në terr. Dikush e mbante sēpatën në dorë e dikush në krah. Nga larg dëgjohehin hapat e ndonjërit që shkelte nëpër borën e ngrirë që kishte rënë një javë a dy më herët. Ishte Kola që vinte, u kollit një herë dhe i përshëndeti të tjerët:

– Për shumë mot, o burra! A fjetët mirë!

Të gjithë gati një zëri ia kthyen:

– Shumë mot e jetë paç, o Kolë! A mund u çove?

U bënë bashkë e ishin gati për t'u nisur malit përpjetë.

– A jemi të gjithë – pyeti Gega i Tunës.

– S'e di çka u ba me Binakun, diçka u vonue – foli dikush. Në ato fjalë ia mbërrini edhe Binaku, i mërrolur në fytyrë e pa pikë gjaku në faqe. Disi u duk shumë më i vjetër se sa ishte, rudhat iu kishin shtuar edhe faqeve, se jo vetëm në ballë. Nuk e dinin a nuk kishte fjetur, apo nuk ishte mirë me shëndet.

– A Binak, çka je mazun e pa pikë çehre në këtë ditë të madhe. Asht dita e buzmit – i thanë.

– Ju hangërt dreqi Buzmin juve – trou keq Binaku.

– E shurdhët ora, o djalë! – ia ktheu Mirashi. Mos na truej buzmin se e kemi të shejtë, e të parët tanë kanë ditë edhe me vdekë për këtë buzëm, e ty t'i ka p' mendtë sorra e zezë e turkut të ardhur prej Anadolli, që rri natë e ditë me ta, e je b'a ma i zi se ata vetë.

Binakun as nata as dita s'e ndante me të bijtë e begut, një-rëz të pa s'oj e të dalë dipit. Të parët e tyre ka shumë vite që ishin kthyer në muhamedan për t'i ruajtur tokat që i kishin. Këtu kishte marrë tatëpjetën Pllajna, kur i pari i tyre, Bac Doçi, kishte ndërruar fenë e të parëve të vet, e prej asaj dite quhej Mehmed Sinani. Aso kohe të afërmit e tij i kishin lëshue b'e rrefe, duke i thënë: "Mos luaj, o Bac, se s'asht punë e mbarë me lënë fenë e të parëve"... I kishin bërë rixha dhe e kishin lutur si për gjak, Dejë Marku, Nue Biba, Gikë Vuka, Gjin Baci, Bibë Andrea, Kolë Andrea, Progon Vuka, Andre Lika e shumë burra të tjerë të zgjedhur të Pllajnës.

Të them të vërtetën, turku na e kishte lëshue shumë zullumin e vazhdimisht i nxiste një-rëzit të bëheshin me ta. Si për fillim e rritën shumë bidatin e thive. Kush mbante thi, kishte për të paguar shumë, e ne në atë kohë i mbanim me shumicë. Gjatë gj-

thë verës i lëshonim livadheve, e kur hynim në dimër i thernim, e kishim mish e tëlyen me bollëk. Kur u bë shtrenjtë puna e thive, filloi varfëria, u varfëruan edhe astilat tona, e rrallë kund terej mishit përmbi votër. Prend Peka mahitej e thoshte: "Edhe gurët e Hasit me i zi me mish të thuit, bëhen të këndshëm, se le më lak-rat e grosha".

Turku jo vetëm që na preku magien, por s'vanoi shumë e aty në Trumsh e vrau edhe dom De-dën që vinte kohë pas kohe të na vizitonte. Krejt krahina jonë pati bërë gjëmën për atë burrë. Në atë kaqçun tonë edhe patëm nxjerrë hak, ia vramë turkut tre zapti poshtë te Drini. Po çfarë gjaku nxirret për dom De-dën.

Me ia pas vra një hurdi, pak kishte me u dukë. S'vanoi shumë, e turqit e kallën krejt Milishten, por për fat s'pat dëm në një-rëz, ndërsa shtëpia e Mehmet Sinanit me i hy turkut në hatër e mban-te në konak një dervish. Që atëherë keqas u për-zi puna.

Mbas asaj të truemë me askush nuk foli de-risa iu afruan malit ku kishin pasur zakon me i pre buzmat. Kur arritën deri atje, drita kishte dalë mirë e mund të shihesh çdo gjë, deri edhe përtej Drinit. Gega i Tunës si më i vjetri që ishte në atë grup, e zgjodhi një qarr të mirë e të drejtë, e me sa fuqi që pati i ra sēpatë tri herë dhe e rrezoi. Që mos t'i bin-te në tokë, e kapi Leka i Gjinit. Pastaj filluan edhe të tjerët t'i prenin drunjat duke e zgjedhë ndonjë sa më të trashë. Gega kishte fillue me një brisk ta gdhendë një kryq të bukur në buzmin e vet. Të gjithë pos Binakut e punuan kryqin ashtu si ishte zakoni.

– Pse nuk e bën kryqin në të, o Binak? – e pyeti njëri aty.

– Edhe sivjet, se më kryq në oxhakun tim nuk do të digjet! Janë Këshëndellat e fundit që i festoj në konakun tim, se unë kam vendosë të festoj së bashku me shtëpinë e Mehmed Sinanit festat që i feston krejt ai millet në Perzeren. S'jemi ne më të men-çëm as më të zotët se ata.

– Po ku do me falë Bajramin kur këndej Drinit s'ka xhami?

– Të bijtë e begut i kanë thanë dervishit s'e mundet me ndërte në tokë të tyne një teqë, e do të vijnë edhe dervish të tjerë prej Krumë.

S'foli më asnjëri, as s'e hapën gojën derisa u kthyen në shtëpi të veta. Çdo njëri e lëshoi buz-min diku në turër të druve, që mos të jetë afër tokës deri në mbrëmje kur e merrnin të gjithë

meshkujt e shtëpisë dhe e futnin brenda. Nina, e ëma e Binakut, kur e pau buzmin pa kryq, iu turr të birrit, ashtu sikur i kishte thënë mbrëmë: "Pse s'i kë bërë kryqin biro? Të vraftë kryqi i Krishtit!" Ai s'bëri zë më e hyri në shtë-pi. Shpejt edhe të tjerët brenda e kuptuan se çka ndodhi, u trish-tuan, e ia plasën vajit. Dila, grua-ja e Binakut veç vajtonte prej mbrëmjes së kaluar kur e kishte dëgjuar të shoqin e vet kah rra-gatëj me të ëmën. Nuk kishte shti gjumë në sy gjithë natën dhe kishte qëndruar bri oxhakut duke thënë uratë. S'kishte as rru-zare, sepe nuk e linte i shoqi ta mbajë, por ashtu me gishta na-mëronte Atynet, sa fjalë drejtuar Zotit, aq lot i shkonin faqeve.

Dila ishte bijë e Shgjeçit e rritur në oborr të kishës së shna Pre-ndës. E kishën e donte si shtë-pinë e atit e të vëllezërve të vet, atje ku kishte rritur shtatin për ta dergjur në Pllajinë.

Në mbrëmje kur ra terri, në të gjitha shtëpitë përreth ndiheshin zërat e fëmijëve dhe të rriturve:

– O i zoti sh'pise!...

– Ohojaaaa!...

– Kush po vjen, e me çka po vjen?

– Po vjen buzmi bujar...

– Me kënd po vjen, e me çka po vjen?

– Me djem e me çika, me grun e me elb, e me tana t'mirat e Zo-tit...

– O mirë se vini, oreel!...

Edhe në shtëpinë e Binakut u qit buzmi, dolën të gjithë në ob-orr, e sollën brenda, por disi si në heshtje kaloi. E futën në zjarr e i qitën gurë e tëlyen mbi të, i kal-lën qiriun afër, e Dila e theu një kulaç dhe e vendosi mbi buzëm. Kulaçët i kishte bërë më miell të bardhë, i kishte stolisur me una-zën e vet të sermit që ia kishin

blerë kur ishte bërë nuse. Kishte bërë shumë shenja e lule mbi të, para se t'i piqtë në votër. Në rra-sën e votrës, pasi e largonte hirin dhe gacat, i lëshonte kuleçët, i mbulonte prapë me prush, e ata shpejt piqeshin, e dilnin si rrezja e diellit. Gjithmonë kishte kujdes që të dilnin sa më të bukur, sepe fëmijët e katundit i krahasonin se kush i kishte më të mirë e më të hijshëm. Pali i vogël gjithmo-në dilte fitimtar dhe krenohej me kuleçët e të ëmës së vet. Fytyra i qeshte dhe i bëhej e bukur sikur vet kulaçi. Para së hëngren dar-kë, Nina plakë e nisi uratën dhe iu bashkëngjitën të gjithë, pos Binakut që ishte strukur në një kënd e pinte nga pak verë.

S'vanoi shumë e prapë u dë-gjuan zërat në rrugë, këndonin të rinj e të vjetër:

Hej mirë mbrama,
Gegë Tuna,

hej mirë mbrama,
Gegë Tuna!...

Hej, mbush ibrikun
me raki-e,

dil e shkepju
miqësisë-e...

Hej, po na jemi do
kollanë,

hej, po na jemi do
përgjojsa,

hej, që përgjojsa deri
ndritë,

hej na ka le i bardhi
Krisht, e!...

Askush nuk vuri gjumë në sy deri para dritës, kur të gjithë nga shtëpitë e veta e kishin nxjerrë buzmin jashtë dhe e kishin bërë lamën me kashtë. Një rreth të madh dikur dielli, e për-mes tij një kryq. Më i vjetri i shtëpisë me buz-

min plot me gacë, i afrohej çdo pemë në oborr dhe në kopsht e i lutej që edhe këtë viti të ja-pin frutat e veta, se përndryshe do të digjeshin sikur ky buzëm. Aty këtu ndihej edhe të krismat e ndonjë pushke. Po le ta dinë more të gjithë, se Pllajna ka fes-të, u dëgjua zëri i një gruaje.

Pasi i gjithë fshati bëri disa orë gjumë, prapë u zgjuan. Secili vraponte të bënte ndonjë punë të mëngjesit, dikush merrte ndonjë dru dhe e shtinte brenda, dikush tjetër shkonte deri në ahër tek bagëtitë të shohë a kanë ushqim-min e mjaftueshëm, sepe në atë natë e në atë ditë edhe bagëtitë duhet të kenë ushqim me bol-lëk.

S'vuanun shumë e prapë u mblodhën të gjithë burrat e hy-nin derë më derë te secili për t'i uruar ditën e Kërshëndellave. Pos që qonin nga një gotë raki duke e lavdëruar Krishtin, merr-nin edhe nga pak meze e djathë. Në veçanti e provonin kallninë te secili, se çfarë u kishin dalë kësaj here. Kishte edhe të ati-

llë që gjatë atij viti i kishin bërë ndokujt ndonjë sherr o dëm të vogël. Sepse ndodhte që bagëtitë e njërit të hynin në arat apo liva-dhet e tjetrit, e u shkonte moti të hidhëruar ndër vete. Por në këtë ditë gati të gjithë pajtoheshin njëri me tjetrin, sepe ishte dita kur Zotynë ishte pajtuar me një-rëzimin. I thoshin shoqi-shojt: "Si don me shkue në meshtë i ngatërruem me vellanë tand?" Të gjithë njëri pas tjetrit dalë nga dalë zbritnin deri në Milishtë të kisha, shihnin meshtë e kthehe-shin si të ishin bërë më të ri.

Po, me gjithë atë trazim të vogël, vjet mirë kaluam, patëm festë ashtu siç e don zakoni, por këto Kërshëndellat e këtij viti u bënë me shenjë për gjithë Pllaj-nën tonë.

Binaku, si Binaku, i trashë nga kryet e gjithmonë i gatshëm të bëjë të keqen. Nuk doli me burrat e Zogajve me pre buzmin. Edhe pse nëna e tij plakë, e Dila grua ja e jet, e lutën me lot, ai e bëri të veten.

– Po, po! Do të dalë në mal, por jo me pre buzmin, por me pre dru për dimër.

E mori edhe të birin e vet, Pa-lin, me ngarkue sajën më shpejt, sepe bënte të ftohtë.

E kishte mpreh sēpatën mirë, që kur i binte qarrit, ai rrezohej si i kalbur. I biri i rrinte afër që druri mos të binte në tokë, si-kur të ishte druri i buzmit. Po, o babë të gjithë kanë festë, vetëm ne nuk kemi... Do të bëjmë festë këto ditë, se të bën baba synet, ia ktheu Binaku. Në ato fjalë rrëshqiti tehu i sēpatës në qarrin e ngrirë dhe e preu Palin e njo-më mbi vetull. Plaga ishte e the-lle dhe nuk e la shumë të vuante. Vdiq në duar e të atit.

Binaku i lidhi qetë dhe e ngar-koi në birin mbi sajë. Ende pa hyrë në derë të oborrit, e pau Nina bo-rën e skuqur me pikat e gjakut nga vinin mbrapa sajës. S'vanoi shumë e plasi kukama në atë shtëpi. U bë gjëmë e madhe në atë ditë, sikur në ditën kur u pre dom Deda në rrugë të Trumshit.

Dila e kishte marrë të birin në prehrë dhe vajtonte:

Kuku nana për jet' t'vet,

e kem' b'a djalin mjera!...

E mjera unë, e synet!...

Kohë të gjatë, Dila, pas vdekjes së të birrit, kur shihnte diku ndonjë pikë gjaku, trëzohej si e vdekur. Rrinte e mbështjellë në futë, vaj-tonte te kroi, vajtonte në fushë, vajtonte te varri i të birrit. Nga fjalët që i dilnin prej shpirtit të plasur kujtonte kryqin që e vrau, tradhtinë që ia bënte Krishtit. I binin në mend fjalët e dom De-dës: "Kushdo e tradhton Krisht-in, përfundon si Juda – me lak në qafë. S'ka ardhmëri për të, nuk i gëzon as ato tridhjetë siklat e ser-mit, se me to u ble ara e vorbëtarit për varrimin e kalimtarëve".

100 vjetori i Kongresit të Manastirit

Kleri katolik dhe çështja e Kongresit të Manastirit 1908

Më 17 nëntor në Pallatin e Kongreseve në Tiranë u mbajt Konferenca kombëtare njëditore me rastin e 100 - vjetorit të Kongresit të Manastirit, organizuar nga Akademia e Shkencave e Shqipërisë dhe Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, në bashkëpunim me Qendrën e Studimeve Albanologjike në Tiranë dhe institucioneve të tjera shkencore e të arsimit të lartë, nën kujdesin e kryeministrit të Shqipërisë, prof. dr. Sali Berisha.

Të mbledhur të gjithë së bashku 23 gjubëtarë dhe studiues, ku nuk mungonin dhe ata kosovarë, ky takim theksoi rëndësinë e kësaj ngjarjeje të shënuar. Në konferencë u theksua se Kongresi i Manastirit është kongresi i alfabetit kombëtar të shqipes, që u përpilua dhe u miratua prej tij, alfabeti që ne përdorim sot dhe u vlerësua se është një nga ngjarjet më të rëndësishme, që ka të bëjë me identitetin tonë kombëtar dhe me gjubën shqipe.

Në fjalën e hapjes dhe përshëndetjes nga Akademia e Shkencave e Shqipërisë, akademik, Teki Biçoku dhe nga Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, akademik, Rexhep Ismajli Kongresin e Manastirit e kanë vlerësuar si një ngjarje të rëndësishme politike, arsimore e kulturore për kombin shqiptar. Kreu i Qeverisë shqiptare prof. dr. Sali Berisha në fjalën përshëndetëse tha se Kongresi i Alfabetit të Gjuhës Shqipe (1908-2008) është një ngjarje e shënuar në historinë e vendit, që dëshmon për vokacionin perëndimor të Kombit Shqiptar. Në vazhdim po e jap kumtesën e plotë të mbajtur nga dom Nikë Ukgjini.

■ SHKRUAN:
Dr. dom Nikë UKGJINI / Shkodër

Çdo popull ka një gjuhë, e çdo gjuhë ka kaluar nëpër rrjedhën e historisë së vet, herë duke vuajtur e herë duke dalë fitimtare mes luftërave të shumta që ka bërë për t'i mbi-jetuar vështirësive e ndryshimeve të kohës e të njeriut.

Edhe gjuha shqipe ka kaluar nëpër qindra vështirësi. Njerëzit e shquar të lettrave, duke filluar nga Pal Engjëlli, por edhe më parë, janë munduar ta shkruar në atë, që kjo gjuhë asnjëherë të mos humbiste me kalimin e kohës, që gjurma e saj të mbeste e pashlyeshme në histori, duke u përballur edhe me pushtues, të cilët nuk donin që gjuha jonë e bukur të jetonte bashkë me popullin e vet.

Sot popujt mrekullohen me gjuhën tonë, e cila është sa e vështirë aq edhe e bukur dhe e ëmbël. Por që kjo gjuhë të mbi-jetonte e arrinte ashtu siç është sot, u deshën qindra përpjekje gjuhëtarësh e njerëzish të shquar, u deshën përpjekje të mëdha që të kishte edhe një alfabet një njehsuar.

E duke pasur parasysh historinë dhe zhvillimin e fjalës së shkruar në gjuhën shqipe nga shek. XV e në vazhdim, me të drejtë mund të themi se ditët 14-22 Nëntor të vitit 1908 mbeten pa dyshim si ditët më të veçanta në historinë e gjuhës e të letërsisë shqipe. Qyteti i vogël, por pak i njohur i Manastirit, i cili shtrihet buzë gjërmadhave të Heraklitit antik, i mblodhi tok dijetarët nga e gjithë bota shqiptare për të kuvenduar mbi unifikimin e alfabetit shqip. Për këtë arsye, ky qytet do fitonte epitetin e një piemonti për historinë dhe kulturën shqiptare. Emri i tij, data, viti duhet të shkruhen me gërma të arta në historiografinë tonë kombëtare, sepse njëmendësia e inteligjencës shqiptare me zgjuarsinë e saj, forcoi, njëherë e përgjithmonë, unitetin ndërmjet shoqërive letrare shqiptare dhe grupeve politike e krahinore të asaj kohe në Shqipëri dhe jashtë saj. Në

lidhje me këtë situatë Atë Justin Rrota do të shprehej: "Shkrime të alfabetit kishte me numra aq sa ndoshta kishte shkrimtarë" Ndërsa kleriku intelektual, Dom Gaspër Jakova-Mërturi, në libretin e tij *Ortografia della Lingua Albanese - Venezia 1902*, do të shprehej: "E dhashtë Zoti, që të vijë shpejt ajo ditë, në të cilën një liber, shtypë në gjubën shqipe, të muje m'u këndue pa vishitirsi në tanë Shqypnin."

Ndaj, në Kuvendin e Manastirit u realizuan dëshirat e kamotshme të shumë patriotëve e intelektualëve të shquar, të cilët e kishin ëndërr unifikimin e gjuhës shqipe, unitetin e kombit dhe rikthimin e tij në radhën e popujve të qytetëruar.

Kleri katolik në kultivimin e gjuhës shqipe ndër shekuj

Për ta kuptuar më mirë temën në fjalë, lypset bërë një vështrim i shkurtër i mozaikut të gjuhës së shkruar nga dokumenti i parë e në vazhdim.

Gjuha shqipe hyn ndër gjuhët më të vjetra të Gadishullit Ballkanik. Por për shkak të pushtimeve të njëpasnjëshme (bizantine, sllave, osmane) fjala e shkruar e saj në alfabetin latin e pa dritën e diellit në vitin 1462, kur, duke u gjetur në vorbullën e pushtimeve osmane, Kryepeshkvi i Durrësit, Imzot Palë Engjëlli zbardhi tekstin më të lashtë të gjuhës shqipe, e cila është formula e sakramentit të pagëzimit: *Unte paghesonte premenit Atit et birrit et spertit senit (Unë të pagëzoj në emër të Atit e të Birrit e të Shpirtit Shenjt).*

Siç dëshmohej nga historia, Perandoria pushtuese Osmane, që në fillimet e saj e deri në gjysmën e shek XIX, u mohonte shqiptarëve të drejtën e të qenit shqiptar, duke ua ndaluar me ligj shkrimin e leximin, si mjete identiteti dhe të drejtën e ushtrimit të besimit të lirë sipas kishës Romake. Madje, për përdoruesit e gjuhës do të vinte edhe sanksione të rrepta ndëshkuese. Kleri katolik, si shtresa më e ngritur intelektuale për kohën, i brumosur nga mësimet ungjillore, edhe përkundrejt trysnive të egra të pushtuesit, do të merrte guxim që ta lëvronte gjuhën e traditën e popullit, duke botuar në gjuhën

shqipe me alfabetin latin edhe vepra nga letërsia fetare.

Kështu, në historiografinë shqiptare, edhe pse ndihet si shekulli i pushtimeve të ashpër të trevave shqiptare dhe fillimi i asimilimit të gjithanshëm të popullatës vendase nga pushtuesi osman, në rrafshin gjuhësor shek. XVI shquhet si shekulli Buzukjan. Kjo për faktin se në rrethana tejet të vështira jetësore dom Gjon Buzuku, në funksionin e ruajtjes së identitetit kombëtar e fetar, botoi në vitin 1555 librin e parë në gjuhën shqipe *Mesharin*, në alfabetin latin. Edhe pse ishte vepër vetjake, mbetet si vepra më e ndritshme në historinë e kulturës shqiptare.

Kisha katolike në Shqipëri, e cila ndihet si forca e tretë kulturore pas asaj osmane (islamike) dhe ortodokse (greke) në trevat shqiptare, duke u ndodhur në shekujt në vazhdim përballë rrezikut të vazhdueshëm të përhapjes së islamizmit, do kërkonte ndihmë nga Kuria Romake për botime të veprave me përmbajtje fetare e kulturore në gjuhën shqipe. Si rrjedhojë, në këtë kohë kemi letërsinë e hershme shqiptare të shekujve XVI-XVIII e XIX, me përmbajtje filozofike e teologjike por me pasuri gjuhësore e kulturore për në shqiptarët. Letërsia shqiptare fetare ishte edhe një shteg i përkryer për përmbushjen e aspiratave intelektuale të klerikëve në sferën filozofike e teologjike si dhe të gjuhës shqipe. Një literaturë e tillë hapte rrugë për zhvillimin e një gjuhe, letërsie dhe kulture me shenja dalluese kombëtare shqiptare. Kjo lloj veprimtarie njëherazi frenonte depërtimin e kulturës islame osmane në trevat shqiptare dhe më gjërë.

Klerikët shqiptarë si dhe misionarët e huaj të cilët guxuan të shpreheshin në shkrim në gjuhën shqipe, përveç mungesës së mjeteve botuese, ishin gjetur edhe para pengesës gjuhësore, siç ishte mungesa e një alfabeti të standardizuar për të gjithë shqiptarët. Ky ishte një problem i cili për shkak të rrethanave jetësore të kohës, nuk arriti të zgjidhej plotësisht deri në Kongresin e Manastirit.

Ndaj, studiuesit e gjuhës

shqipe, duke u marrë me analizat gjuhësore të veprave të klerikëve intelektualë, Dom Gjon Buzukut, Imzot Pjetër Budit, Imzot, Frang Bardhit, Imzot Pjetër Bogdanit, Atë Françesko Da Lecce, Imzot Nikollë Kazazit Imzot Dario Bucciarelli, etj., vërejnë se autorët kanë përdorur alfabetin latin, por edhe që autorët, sipas nevojave të kohës, me pakicë kanë bërë përpunime e përshtatje të sistemit alfabetik të gjuhës shqipes. Kjo formë e të shkruarit të kësaj periudhe u bë tradicionale në shkrimet fetare e kulturore në veri të Shqipërisë e më gjërë, duke u quajtur ndryshe gjuha apo Alfabeti i shkodoranishtes së vjetër, përdorur në Shkodër si qendër historike deri pas Kongresit të Manastirit në vitin 1909.

Kleri katolik drejt Kongresit të Manastirit

Për Perandorinë Osmane shek. XIX ishte fillimi i rënies dhe i shthurjes së saj si mbretëri pushtuese, ndërsa për popullin shqiptar shënohet si kohë e lëvizjeve të reja politike, shoqërore, kulturore dhe arsimore. Edhe pse të ngadalësuara për shkak të kushteve të rënda politike e sociale, këto lëvizje patën rezultatet e veta.

Megjithatë gjatë kësaj shekulli kjo Perandori aludonte se u njihte të drejtën e arsimit të gjithë shtetasve të saj pa dallim feje, kushtetuta turke e vitit 1876, duke i shpallur të gjithë banorët si osmanlinj dhe gjuhën turqishte si gjuhë të shkollimit, mohonte në thelb të drejtën e shqiptarëve për t'u arsimuar në gjuhën amtare. Në këto kushte, hapja e shkollave private në shqip pranë kishave dhe përhapja në popull e mësimit dhe e këndimit shqip, si në të kaluarën edhe tani, mbetet atribut i klerit katolik shqiptar e të huaj. Shkollat të kësaj natyre, me parqitje të jashtme si fetare, pati pothuajse pranë çdo kisha dhe kuvendi në veri të Shqipërisë nga viti 1800 deri më 1861. Ndërsa në Kosovë shkollat të tilla figuronin në Prizren, Gjakovë, Zhyrn, Janjevë etj. Me të drejtë disa studiues thonë: *Një kishë një shkollë.*

Në vitin 1837 Selia e shenjtë e la popullin shqiptar në Ballkan nën mbikëqyrjen e mbretërisë

austro-hungareze. Gjatë kësaj kohe, edhe pse pa pëlqimin e perandorisë osmane, pranë kishave dhe kuvendëve filloi organizimi i shkollave publike për fëmijët dhe rininë shqiptare. E duke qenë se shkollat ishin të kontestuar, në të shumtën e rasteve ato mbyllshin nga perandoria e hapeshin përsëri me ndërhyrjen e mbretërisë austro-hungareze. Shkolla e parë publike në trevat shqiptare ku arsimoheshin shqiptarët ishte ajo Françeskane në Shkodër në vitin 1861, ndërsa më vonë kemi një shkollë tjetër publike po ashtu në Shkodër, atë të Etërve Jezuitë, *Kolegji i Shën Francesk Saverit*, i hapur në vitin 1877. Shkolla publike shqipe pati edhe në Kosovë si në: Prizren (1889), Gjakovë (1889), Pejë, (1889) Zhyrn (1889) në Stubël (1900) Zllakuçan (1900) si dhe në Maqedoni në qytetin e Shkupit (1880), për çka na flasin relacionet e Kryepeshkvijve të Shkupit: Dario Bucciarelli (1864-1878), Fulgev Carev (1879-1888), Andre Logoreciti (1888-1892), Pashko Trokshiti (1893-1908) dhe Lazër Mjedës (1909-1921). Ndër mësuësit e veçar, të cilët ishin edhe përkrahës të Kongresit të Manastirit, në relacione na dalin emrat e Lazër Lumezit dhe Mati Logoreciti.

Shfaqja e këtyre proceseve të reja kulturore, arsimore dhe politike ndër shqiptarë, nga gjysma e dytë e shek. XIX, shënuan fillimin e epokës së rilindjes arsimore Kombëtare Shqiptare e cila zë një periudhë të tërë historike deri në shpalljen e Pavarësisë së Shqipërisë më 1912 e më pas.

Kjo lëvizje në veri të vendit dhe më gjërë, në fakt, kishte filluar që në vitin 1841, kur Etërit e kishës katolike të *Shogërisë së Jezuitëve* erdhën nga provinca e Sicilisë, duke u përqendruar në Shkodër, e cila ishte qendër e njohur e kulturës shqiptare. Fillimi i veprimtarisë së tyre në mënyrë të organizuar, shënoi një hapje të re të kulturës shqiptare ndaj asaj përparimtare evropiane. Përhapja e dijeve, e arsimit dhe e kulturës nëpërmjet botimeve të librave e revistave me tematikë fetare-kulturore nga etërit Jezuitë, nga vitit 1845, me botimet e Gualiatës, Basiles, Brusci, Rossit e deri tek

Jungu dhe Mjeda, vlerësohej nga mendimtarë rilindas si një nevojë që shtronte zhvillimi shoqëror, kulturor dhe ekonomik i vendit, si një kusht i domosdoshëm i përparimit material e shpirtëror të kombit shqiptar. Nën moton e tyre: *Për Fe, Atë dhe, Përparim*, në shtypshkronjën e tyre të parë në Shqipëri, të quajtur, *Shtypshkronja e Zojës së Paperlyeme* në vitin 1870, Etërit Jezuitë botuan libra dhe revista fetare-kulturore në gjuhën shqipe në alfabetin e vjetër verior, të quajtur dhe alfabeti i shkollanishës së vjetër. Kjo shtypshkronjë, pos të tjerash, ka botuar në gjuhën shqipe 450 libra dhe tekste të ndryshme shkollore. Nga botimet veçojmë: Dom Engjëll Radoja, (*Doktrina e kerscen* 1876), Dom Pashko Babit, (*Vakina e t'lings hershme e t'lings ree*, 1882); pastaj, Gramatika shqipe (1881) dhe Fjalori shqip-italisht (1895) i Giacomo Jungut; botimet e Ndre Mjedes, Ndoc Nikajt, Anton Xanonit, Domenik Pasit etj. nga revistat veçojmë: *Elçia e Zemres së Krishtit*, (1891) *vepra Pijore* etj.

Në radhën e atyre që botonin libra në alfabetin e vjetër 300 vjeçar hynte dhe shkolla e quajtur Françeskane me shkrimet e Atë Leonardo de-Martino me veprën e tij *L'arpa, Venedik*, 1881, Atë Lovro Mihaçević, (*Nëpër Shqipëri*, relacion i vitit 1906, Gjergj Fishta, Lezhë 2006), pastaj botimet e Atë Gjergj Fishtës, Shtjefën Gjeçovit, etj.

Kleri katolik, pararojë e Kongresi i Manastirit

Në prag të Kongresit të Manastirit, meqenëse ende përballej me pushtetin Turk, në aspektin shpirtëror dhe kulturor, kombi shqiptar kishte vendosur lidhje me të dendura me idetë dhe kulturën përparimtare të popujve Perëndimorë. Përhapja e kulturës dhe e arsimit kombëtar në këto momente do të ndihmonte në emancipimin e popullit nga fanatizmi, prapambetja, intolercanca e nga dasitë fetare të mbjella nga sundimtarët osmanë.

Duke e kuptuar këtë nevojë historike, Kisha katolike në Shqipëri vazhdoi të punojë me një intensitet edhe më të madh për ngritjen dhe zhvillimin e arsimit fetar e kombëtar për përhapjen e tij në popull, për lëvizimin e gjuhës e të kulturës shqiptare në përgjithësi.

Shkodra, qytet në Veri të Shqipërisë e cila mbante me të drejtë epitetin si djepi i kulturës dhe i arsimit, për shkak të një historie e culture të lashtë zhvillimi, në aspektin kishtar, si Kryedioqezë në metropolin shqiptar, luante në të gjitha fushat rolin e një orkestruesi ndërmjet (Krye) dioqezave shqiptare dhe bashkësisë ndërkombëtare. Në sajë të pozicionit që

kishte, Shkodra si Kryedioqezë metropolitane, ndërhynte vazhdimisht tek Propaganda Fide në Romë si dhe tek qeveria Austro-hungareze për ta shtuar kujdesin e tyre financiar dhe organizativ, për shkollat shqipe në trevat shqiptare dhe për botime të ndryshme. Rreth këtyre çështjeve na flasin dokumentet e pabotuara të Arqipeshkvisë së Shkodrës të cilat ruhen në Arkivin Qendror të Shtetit. Në lidhje me çështjen në fjalë, veçojmë korrespondencën ndërmjet Arqipeshkvit të Shkodrës Imzot Pashk Guerrinit dhe Propaganda Fides, mbi problemet e botimeve të librave shqip si dhe probleme të shpërndarjes në popull (dosja 40, vitit 1889). Po për të njëjtën temë flitet edhe në dosjen 36, viti 1898 etj.. Tek fondi në fjalë (132) në dosjen 17, viti 1894, gjejmë korrespondencën ndërmjet Imzot Guerrinit me Kolegjin Papnor në Shkodër dhe Propaganda Fide, ku bëhet fjalë rreth shkollave shqipe

parë të alfabetit. Me këtë rast disa klerikë intelektualë të përkrahur e Imzot Guerrini, kishin hedhur idenë për krijimin e një akademie (instituti) për studimin e dialektëve, vendosjen e gjuhës së përbashkët, hartimin e gramatikës dhe të fjalorit të gjuhës shqipe. Kjo ide e nxitur edhe nga situata e krijuar në terren, u bë temë diskutimi ndërmjet (krye)ipeshkvijve të të gjitha dioqezave (Shkupit, Durrësit, Shkodrës, Lezhës, Pultit, Sapës dhe abacisë së Mirëditës) nga 1-6 Maj 1902. Më vonë edhe nga Propaganda Fide në Romë dhe Konsullatës Austro-hungareze në Shkodër. Kjo e fundit kishte dedikuar edhe 400 franga për formimin kësaj akademie (instituti) dërguar Arqipeshkvisë së Shkodrës, për çka na flasin dosjet nga fondi i Arqipeshkvisë së Shkodrës: (Dos. 20, viti 1901; dos. 13, v. 1901; dos. 20, v. 1901; dos. 28, v. 1902); etj. Nga letra e Imzot Guerrinit, dos. 28, dt. 26 maj 1902, nr.

sëmarrësit dom Mark Shllaku, dom Zef Shkrelit, dom Jak Serreqi e dom Dodë Koleci. Në vitin 1893 në Shkrel të Malësisë së Madhe, ata krijuan në mënyrë të fshehur lidhjen kombëtare të quajtur "Bashkimi Shqyptar", që, siç thotë dëshmitari i mbledhjes dom Ndoc Nikaj, "kishte për detyrë Bashkimin e Shqyptarve pa dallim feje dhe fisi". Nga kjo mbledhje e pati zanafillën e vet edhe formimi i shoqërisë "Bashkimi" në vitin 1899 me kryetar abat Doçin. Ndër kontribuesit e vyer duhen përmendur edhe anëtarët e Kuvendit themelues të Shoqërisë "Bashkimi" Imzot Lazër Mjeda, Imzot Jak Serreqi, dom Dodë Koleci, dom Gjergj Koleci, dom Mehll Bushati-Çuni, dom Nikollë Sheldia, etërit françeskanë Gjergj Fishta e Pashko Bardhi, dom Ndoc Nikaj, jezuitët pjesëmarrës, si dhe laikët Mati Logoreci me shokë etj.. Ndërsa vlerësimet të posaçme u duhen bërë

Ndre Mjeden përfaqësues i shoqërisë "Agimi" dhe dom Nikollë Kaçorin, delegat i Kryedioqezës së Durrësit, më vonë nënkryetar i qeverisë së Vlorës.

Duke u nisur nga vlera e madhe që kishte kjo ngjarje për kombin, Kongresi i Manastirit gëzoi përkrahje të madhe edhe nga faktorë të tjerë kishtarë. Në fillim të punimeve, Hil Mosi, i cili ishte në rolin e sekretarit, lexoi një letër urimi për mirëvajtjen e Kongresit, dërguar nga Preng Doçi, abat i Mirditës dhe kryetar i shoqërisë "Bashkimi", letër e Preng Bibë Dodës, dhe letër e dt. 10 nëntor të dërguar nga rektori i Seminarit Papnor të Jezuitëve të Shkodrës, Domenik Pasi, (1908) Sipas dokumentacionit të Kryedioqezës së Shkodrës, dosja 26, viti 1908, përmban edhe një letër urimi dërguar Kongresit edhe nga Imzot Pashk Guerrini së bashku me 30 intelektualë shkodranë të firmosur më dt 9 nëntor 1908. Ndër të tjera në këtë letër thuhet: "Gnjiesia e abees asct ner maa scejte cestie per gith nec."

Që vendimet e Kongresit të Manastirit kanë qenë të mirëpritura edhe tek faktorët e tjerë të rëndësishëm, dëshmon korrespondenca e mëvonshme ndërmjet Arqipeshkvit të Shkodrës, Imzot Guerrinit, atij të Durrësit, Imzot Preng Bianchut mbajtur me Propaganda Fide në Romë dhe konsullatës austro-hungareze, ku ndër të tjera thuhet se botimi i librave shqip tani e tutje do bëhej sipas vendimit të Kongresit të Manastirit. (Fondi, 132, Dos. 33, dt.13.03.- 8.12.1909.) Në vazhden e saj është dhe letra e rektorit të Seminarit Jesuit, Liugi Cattaneo, dt. 13 Mars 1909, drejtuar të gjithë ipeshkvijve për botimin e katekizmit të Papa Piut X në gjuhën shqipe sipas Manastirit (Dos. 30, viti 1904-1912.) etj.

Në përfundim themi se, edhe pas Kongresit të Manastirit, klerikët katolikë nuk kanë reshtur asnjëherë se punuari në rimëkëmbjen e mëtejshme të gjuhës, kulturës e traditës shqiptare, pjesë e pandashme e përkushtimit të tyre uingjillor. Duke përfunduar në popull arsimin dhe përgjithësisht kulturën në gjuhën shqipe, ata synonin të shpejtonin zgjimin e tij kombëtar, të ndihmonin në ngritjen e mëtejshme të ndërgjegjes politike e të arrinin aftësimin e shqiptarëve për një jetë shtetërore të pavarur.

Pas gjithë kësaj që thashë më lart, do të doja ta mbyllja referatim tim me citimin e fjalëve të romancierit të parë shqiptar dom Ndoc Nikaj, i cili për rëndësinë e fjalës së shkruar, në kujtimet e tij thekson:

"Shkrimi e leximi asht porsiziam i mbulem q i ndezet per kadal në terr, e me ma të paren rasë q një guximtar i largon hinin, shperthen në flakë. Turkija prandje me shume arsye, dronte kulturen e shkrimet e kendimet se sa për guihen e folun gojarisht nuk u interesue. ("D. Nikaj. *Kujtimet...* fq.125).

edhe në Prizren. Në dosjet e Arqipeshkvisë gjejmë edhe fakte të tjera që na flasin për korrespondencën e vazhdueshme të Imzot Guerrinit me qeverinë Austro-hungareze rreth shkollave dhe botimeve shqip, (dos. 22, vitit 1892, dos. 50, 1898, dos. 51, viti 1898) etj.

Përhapja e shkollave të mësimin në gjuhën shqipe si dhe botimi i vazhdueshëm i librave në shqip, shtruan tek klerikët intelektualë nevojën e problemit të përcaktimit të alfabetit, temë kjo e debatuar sidomos nga gjysma e dytë e shek. XIX e në vazhdim. Kryedioqeza e Shkodrës, për shkak të pozicionit që kishte, u gjet përsëri në rolin e koordinuesit, ndërmjet inteligjencës shqiptare dhe bashkësisë ndërkombëtare për rreth bisedimeve që po zhvilloheshin rreth çështjes së një alfabeti shqip.

Meqenëse librat shkollorë dhe revistat në veri të Shqipërisë, me qendër në Shkodër, botoheshin në tre alfabetë: në alfabetin e vjetër (Jezuitë), të Shoqërisë Bashkimi (1899) të abat Pregë Doçit dhe Agimi (1901) të Dom Andre Mjedes, u ndie i nevojshëm përsheptimi për një unifikim sa më

Prot. 377, mësohet se kjo ide finishe kishte mbetur e paralizuar për arsye të mosarritjes së konsensusit ndërmjet ipeshkvijve, kërkesë kjo e qeverisë austro-hungareze dhe e Propaganda Fides.

Edhe pse të tre alfabetet i jepnin ton të gjitha veprimtarive kulturore dhe arsimore, jo vetëm në Shkodër, por edhe më gjerë, sipas korrespondencës së lartpërmendur del shumë qartë se në përzgjedhjen e alfabetëve nga ana e hierarkisë kishtarë, më tepër krahasim kishte alfabeti i Ndre Mjedes, duke qenë se vëllai i tij Imzot Lazër Mjeda, kishte influencë si ipeshkvë në hierarkinë e lartë kishtarë në Shqipëri e në Romë. Nga ana tjetër dom Ndreu, si gjuhëtar, gëzonte edhe simpatinë e qeverisë Austro-hungareze, çka dëshmohej në dosjet: Dos. 21, dt. 21, 08. 1903; dos. 22, dt. 30. 03. 1903; dos. 22, viti 1904 etj..

Nga aktivistët e tjerë të cilët vepruan për çështjen e gjuhës e të kulturës shqiptare duhen veçuar pjesëmarrësit e parë të mbledhjes së Shkrelit, intelektualë e atdhetari i të gjitha kohërave, abat Preng Doçi, organizatori i këtij takimi Dom Ndoc Nikaj e pje-

botuesve të fjalorit *Fjaluer i Rii i Shcypes*, Shkodër, 9 janar, 1908, Abat Doçi si udhëheqës i projektit, hartuesit dom Dodë Koleci, e ndihmësve të tij, dom Ndoc Nikajt dhe dom Mark Shllakut. Fjalori ishte një udhërrëfyes i mirë për ngjarjen e ndodhur në Kongresin e Manastirit. Në vazhden e aktorëve që kontribuan për unifikimin e alfabetit përmendim edhe Atë Shtjefën Gjeçovin dhe letërkëmbimin e tij me konsullin austro-hungarez dt. 4.08.1901 dhe Atë Vinçenc Prenushin e korrespondencën e tij rreth punës së Kongresit, me Drenovën, Nolin, Luarasin etj. të datave 14 shkurt dhe 27 korrik 1908 etj.

Kurora e të gjitha këtyre përpjekjeve, të themi gandiane, ishte ngjarja e ndodhur më 14-22 nëntor 1908, kur me pëlqimin e të gjithë anëtarëve të komisionit u vendos që populli shqiptar, pas shumë shekujve, të kishte alfabetin e vet unik. Edhe në këtë ngjarje historike për kombin, klerikët katolikë dhanë kontributin e tyre të çmuar. Përmendim këtu: Atë Gjergj Fishtë, kryetar komisioni dhe përfaqësues i shoqërisë "Bashkimi", dom

Pajtorët e Evropës

■ SHKRUAN:
Don Lush GJERGJI

Bashkësia Evropiane (BE) ka lindur më 1 janar 1958 nga këto gashetë shtete: **Italia, Gjermania, Franca, Belgjika, Luksemburgu dhe Holanda.**

Në vitin 1973 asaj iu bashkëngjitën edhe këto shtete: **Anglia, Irlanda dhe Danimarka.**

Në vitin 1981 u bë pjesëtare e BE-së edhe **Greqia.**

Në vitin 1986: Spanja dhe Portugalia, kurse në vitin 1995: **Austria, Finlanda dhe Suedia.**

Kështu ishte formuar Bashkësia Evropiane prej 15 shtete të Evropës Perëndimore.

Kthim apo hapje edhe ndaj pjesës tjetër të Evropës Lindore ndodhi në vitin 2004 me pranimin e këtyre shteteve: **Slllovenia, Çekia, Sllovakia, Hungaria dhe Polonia.**

Në vitin 2007 u anëtarësuan në BE: **Bullgaria dhe Rumania.**

Tani ka mbetur ende "jashtë" edhe pjesa e fundit, Ballkani, me të cilin do të kompletohet Bashkësia Evropiane.

Aspekti fetar i BE-së

ANGLIA: Shën Gjergji (+303), festohet më 23 prill.

Sipas hulumtimeve dihet se ishte me prejardhje bujare. Braktisi çdo gjë në dobi të të varfërve dhe vdiq martir në vitin 303, duke dëshmuar kështu trimëri, shenjtëri dhe bamirësi. Është mbrojtësi i zjarriqësve, ushtarakëve, policëve.

Anglia ka 60.400.000 banorë: anglikanë 43,5%, protestantë 10,6%, katolikë 9,8%.

AUSTRIA: Shën Leopoldi, princ (1073-1136). Festohet më 15 nëntor.

Shën Leopoldi ishte princ i përsipirtshëm, i mirë dhe mjaft i drejtë dhe punonte për të mirën e të gjithëve. Në vitin 1083 Leopoldi I mbret, e shpalli atë pajtor të Austrisë.

Austria ka 8.280.000 banorë: katolikë 73,6 %, protestantë 5,5 %.

BELGJIKA: Shën Jozefin, festohet më 19 mars.

Nderimi i Shën Jozefit ka filluar diku në shekullin e pestë pas Krishtit, ndërsa në liturgji ka hyrë në e

shekullin e 14-të. Papa Gregori XV e shpalli festën e tij si të kremte të urdhëruar në vitin 1621.

Belgjika ka 10.540.000 banorë katolikë: 87,9%; të tjerët 12,6%. BULLGARIA: Shën Klimentin e Ohrit (rreth 830-916).

Shën Klimenti i Ohrit ishte nxënës i Shën Metodit /885/ dhe pas vdekjes së ti kishte kaluar nga Maqedonia në Bullgari. Ka vdekur në kuvendin e Liqenit të Ohrit më 27 korrik 916.

Bullgaria ka 7.720.000 banorë: ortodoksë : 36,8%; myslimanë: 12%; të tjerët: 51%.

ÇEKIA: Shën Venceslavin princ (rreth 904-929) festohet më 28 tetor.

Shën Venceslavi ka meritë të madhe për krishterimin e popullit çek, ndërtimin e kishës katedrale të Shën Vedit, ku edhe është varrosur.

Çeki ka 10.292.000 banorë: katolikë 26,8%, të tjerët 59%.

DANIMARKA: Shën Oshari - Ausagar (+869) festohet më 3 shkurt.

Shën Oshari ishte benediktin nga Franca dhe ka vepruar kryesisht në shtetet skandinave, në Danimarkë, Suedi dhe Norvegji.

Danimarka ka 5.747.000 banorë: protestantë 86,5%, të tjerët 4,5%. ESTONIA: Shën Stanislav Kosta /1550-1568/, festohet më 13 nëntor.

Shën Stanislavi ishte me prejardhje bujare nga Polonia, rregulltar jezuit.

Estonia ka 1.340.000 banorë: protestantë 14%, ortodoksë 12,5%, katolikë 6,5%.

FINLANDA: Shën Henriku, apostulli i Finlandës (+ 1157), festohet më 30 maj.

Shën Henriku ishte ipeshkëv dhe ungjillëzues i popullit. Pati një jetë shembullore apostolike dhe me vdekjen martire e vulosi dashurinë e tij për Krishtin, Kishën dhe popullin e krishterë.

Finlanda ka 5.770.000 banorë: protestantë 82,5%, ateistë 15,1%.

FRANCA: Shën Gjergja Orlean (1412-1431), festohet më 30 maj.

Emri i saj i vërtetë është Janne d'Arc, virgjër dhe martire. Është shpallur shenjtëreshë në vitin 1920.

Franca ka 61.350.000 banorë: katolikë 76%, myslimanë 5,6%, ateistë 14%.

GREQIA: Shën Andreu apostull (vdiq martir rreth vitit 60), festohet më 30 nëntor.

Sipas traditës së lashtë të krishterë Shën Andreu, vëllau i Shën Pjetrit, ka ungjillëzuar në Azinë e Vogël dhe në Greqi. Gjatë përndjekjeve të Neronit ka pësuar martirizimin.

Greqia ka 11.128.000 banorë: ortodoksë 91%, të tjerë 6,9%, myslimanë 1,3%.

GJERMANIA: Shën Bonfati /673-753/, festohet më 5 qershor. Shën Bonfati ishte ungjillëzuesi dhe martiri i dalluar i Gjermanisë. Qe varrosur në Fuld, ku edhe sot gjendet Selia e Konferencës Ipeshkëvë Gjermane.

Gjermania ka 82.500.000 banorë: protestantë 42,8%, katolikë 32,1%, myslimanë 2,1% dhe të tjerët

23%. HOLANDA: Shën Vilibaldi .658-739/, festohet me 7 nëntor.

Shën Vilibaldi ishte benediktin dhe ungjillëzues i madh i Holandës.

Holanda ka 16.360.000 banorë: katolikë 31,9%, protestantë 23%, myslimanë 4,3% dhe ateistë 38%.

HUNGARIA: Shën Shtjefnin martir /968-1038/, festohet me 16 gusht.

Gjatë mbretërimit të tij she-mbullor 41-vjeçar, pjesa dërmuese e hungarezëve është krishterizuar.

Hungaria ka 10.080.000 banorë: katolikë 63,1%, protestantë 24,4%, ateistë 11,5%.

ITALIA: Shën Katarina e Sienës (1347-1380), festohet më 29 prill.

Ishte në rregullin e tretë të Shën Domenikut. Ka ndërmjetësuar te Papa Gregori XI për kthimin e tij nga Avinjoni në Romë. Pajtorë të Italisë e ka shpallur Papa Piu XII në vitin 1939, kurse Papa Pali VI e ka shpallur Dijetare të Kishës në vitin 1970. Papa Gjon Plai II e shpalli bashkëpajtorë të Evropës në vitin 1999.

Italia ka 59.132.000, shumica janë katolikë.

LITUANIA: Pajtorë është Zoja e Bekuar dhe festohet më 15 gusht.

"Zoja e Zezë" ishte një relief i vitit 1696 të cilin e kishin punuar etërit domenikanë.

Lituanja ka 2.300.000 banorë, protestantë 14,6%, katolikë 10,9%, ortodoksë 7,6% dhe ateistë 62%.

LETONIA: Shën Kazimiri, mbret polak /1458-1484/, festohet më 4 mars.

Letonia me shekuj ishte e lidhur me Poloninë dhe mu për këtë pati edhe mbretin polak, si dhe shumë të tjerë, Shën Kazimirin, i cili pas një jete të shkurtë dhe shembullore vdiq dhe qe varrosur në Vilni në moshën 26 vjeçare.

Letonia ka 3.385.000 banorë: katolikë 79%, ortodoksë 4,1%.

LUKSEMBURGU: Shën Kunigunda, mbretëreshë (rreth vitit 980-1033), festohet më 3 mars.

Mbretëresha Kunigunda ishte gruaja e mbretit gjerman Henrikun dhe si e tillë u bë mbretëresha e Gjermanisë në vitin 1002. Dallohej për mirësi, drejtësi dhe përvujtëri. Pas vdekjes së burrit, ajo mbretëroi edhe vetë një kohë, pastaj u tërhoq në një kuvend, ku edhe vdiq në zë shenjtërie.

Luksemburgu ka 459.500 banorë: katolikë 95,2%, protestantë 1,1%, të tjerët 3,7%.

POLONIA: Shën Stanislavi, ipeshkëv (1030-1079), festohet më 11 prill.

Shën Stanislavi ipeshkëv dhe martir, ishte dalluar në shenjtëri dhe në shërbime apostolike. Është shpallur pajtori i Polonisë në vitin 1253.

Polonia ka 38.200.000 banorë: katolikë 90,1%, ortodoksë 7,9%, ateistë 7,9%.

PORTUGALIA: Shën Antoni i Padovës (1195-1231), festohet më 13 qershor.

Shën Antoni lindi në Lisbonë, nga një familje bujare, atdhetarë dhe luftarakë. Së pari ishte në rregullin e Shën Augustinit, pastaj

kaloi në atë të Shën Farnit të Asizit. Ishte predikues i shquar, teolog, rrefështar, mrekullibërës. Vdiq dhe qe varrosur në Padovë të Italisë.

Portugalia ka 10.600.000 banorë: katolikë 92,2%, të tjerë 7,8%.

RUMANIA: Shën Niketa (rreth vitit 414), festohet më 2 qershor. Rumania e sotme dikur ishte pjesë e Dakisë romake, të cilën edhe e kanë romanizuar. Ungjillëzimin e bëri Shën Niketa ipeshkëv i Remzesit, me prejardhje ilire. Shën Niketa së bashku me Shën Andreun janë pajtorët e Rumanisë.

Rumania ka 21.600.000 banorë: ortodoksë 86 %, protestantë 6,7%, katolikë 5,6%.

SLOVAKIA: Shën Gjon Nepomuk (1350-1393), festohet më 16 maj.

Shën Gjon Nepomuk ishte meshtar, vikar gjeneral i arqipeshkvisë së Pragës, martir.

Slovakia ka 5.390.000 banorë: katolikë 68,9%, katolikë lindorë 4,1%, ateistë 13%.

SLOVENIA: Shën Jozefin punëtor dhe Zoja Ndhimëtare, festohet më 25 maj.

Gjatë sundimit austro-hungarez pajtor ishte Shën Jozefi punëtor, me më se 80 kisha të ndërtuara në nder të tij. Më vonë u shpall pajtorë edhe Zoja Ndhimëtare e Brezjes, si Shenjtërore kombëtare slllovene.

Slovenia ka 2.008.000 banorë: katolikë 57,8%, ortodoksë 2,3%, myslimanë 2,2% dhe ateistë 10%.

SPANJA: Shën Jakun apostull dhe martir /+ 44/, festohet më 25 qershor.

Sipas traditës së lashtë të krishterë thuhet se Shën Jaku apostull ka vepruar në Spanjë, ku edhe ka vdekur si martir. Në Santiago de Compostella është ndërtuar bazilika madhështore në nder të tij, si shenjtërore kombëtare dhe ndërkombe-tare.

Spanja ka 44.600.000 banorë: katolikë 66,7%, myslimanë 2,2% dhe ateistë 2,3%.

SUEDIA: Shën Brigita (1302-1373), festohet më 23 korrik.

Shën Brigita ishte rregulltare dhe themeluese e shumë kuvendeve. Vdiq në Romë më 23 korrik 1373. papa Gjon Pali II e shpalli në vitin 1994 bashkëpajtorë të Evropës.

Suedia ka 9.080.000 banorë: protestantë 86,6%, katolikë 1,8%, myslimanë 2,3%.

Konferenca për Bashkëpunim dhe Siguri në BE-në në mars të vitit 1989 ndër të tjera mori këto qëndrime dhe vendime lidhur me liritë fetare:

- Të ndalohet dhe të eliminohet çdo lloj diskriminimi fetar personal, familjar dhe komunitar;
- Të favorizohet atmosfera e tolerancës së ndërsjellët mes feve të ndryshme si dhe mes besimtarëve dhe jobesimtarëve;
- Të nderohet e drejta e çdo bashkësisë fetare në kuadër të ligjeve vendore dhe ndërkombëtare.
- Të nderohet e drejta e edukimit në fe e çdo individi dhe grupi.
- Të favorizohet dialogu dhe bashkëpunimi fetar dhe ndër-fetar.

Shën Benedikti - pajtori i Evropës

Shëmbëlltyrë me vlerë të rëndësishme fetare e kombëtare

Hajredin Isufi: "Feja dhe flamuri: Dom Nikollë Kaçorri, botoi "Pegi", Tiranë 2008.

■ SHKRUAN:
Mikel GOJANI

Janë të shumtë figura të ndritura të kombit dhe të fesë, të cilët ideologjia e kaluar ekstreme komuniste, për gjysmë shekulli me radhë, bëri përpjekje t'i ndalojë, t'i mohojë dhe baltojë, për asgjë tjetër, përveç asaj që këta pinjollë të fesë dhe të kombit, të shkencës dhe letërsisë shqiptare ishin bashkëmoshatarë të një vizioni shumë të qartë filozofik e politik, për të ardhmen e atdheut dhe të kombit të tyre. Ata vepuruan që atdheu dhe kombi i tyre të ecën me anijen që e shpinte këtë popull në gjirin e popujve të tjerë të qytetëruar të Evropës.

I. Kadare: Pse s'flet, o plak? Pse s'i rrëfen të bëmat tua për Shqipërinë?

Edhe studiuesi Isufi, figurën e famullitarit dhe atdhetarit të devotshëm dom Nikollë Kaçorrit e mbërthen në galerinë e atyre figurave që nga ideologjia ekstreme komuniste për shumë dekada mbeti i menjanuar dhe i pastudiuar thellësisht: "Enri i dom Nikollë Kaçorrit më ka shoqëruar që nga fëmijëria. Kënga popullore që e kishin ngritur bashkëvendësit e tij në Lurë, prej së cilës mbaja mend gjithnjë vargjet "Dom Nikolla, shqipja e malit / n'krah të djathtë t'Ismail Qemalit", për një kohë të gjatë ishte i vetmi njoftim historik figurës së tij. Përveç rasteve kur më 28 nëntor herë-herë shfaqej kalimthi diku portreti, por jo gjithnjë. Ndërsa nënshkrimi në aktin e themelimit të shtetit të pavarur shqiptar mbeti gjithnjë. Asnjëherë s'u retushua, megjithëse, sitë t'ua shi, ishte dhe s'ishte nënkryetar i qeverisë së parë kombëtare, ishte dhe s'ishte "krah i djathtë i I. Qemalit", ishte dhe s'ishte shtetar i parë i Shqipërisë. Për një kohë të gjatë në mendjen time e kam përfytyruar pak a shumë si I. Kadare babazotin e heshitur në romanin "Çështje të marrëzisë": Pse s'flet, o plak? Pse s'i rrëfen bëmat e tua për Shqipërinë?!" - shprehet qysh në parathënien e tij studiuesi Jusufi.

Studiuesi Isufi nëpërmjet këtij libri dokumentar e historik mëton të paraqes një dritë të re në rrugën jetësore dhe veprimtarinë atdhetare të këtij apostulli të fesë e të kombit.

Libri në fjalë është përpjekja e parë për ta dhënë një prezantim sa më të plotë e kronologjik të kontributit për tre dekada të dom Nikollë Kaçorrit për çlirimin e atdheut dhe të kombit të tij.

Fillimet e veprimtarisë së dom Kaçorrit në Durrësin Antik

Libri "Feja dhe flamuri - Dom Nikollë Kaçorri", i autorit H. Isufi, është i konceptuar në dy mbledhjet kapituj të cilët e përbëjnë një strukturë unike përmbajtjesore. Në kapitullin e parë autori flet për fillimet e veprimtarisë patriotike të dom Nikollë Kaçorrit, po ashtu edhe të rrethanave historike, arsimore e kulturore. Sipas tij veprimtarinë atdhetare famullitari i atëherëshëm i ri, dom Nikolla, e fillon në Durrës, pikërisht në vitin

të rri indiferent dhe kështu fillon veprimtarinë e tij krejt në shërbim të popullatës shqiptare. Për punën dhe angazhimin e dom Kaçorrit autori Isufi jep të dhëna konkrete nga njerëz bashkëkohës të tij, bashkëlloftarë dhe nxënës të dom Kaçorrit të cilët kanë evokuar dhe i kanë lënë në kujtimet e tyre. "Nga sa njoftojnë nxënësit dhe bashkëkohësit e tij, thekson studiuesi Isufi, kuptohet se Kaçorri nuk ishte një mësues i thjeshtë i gjuhës shqipe. Priftërinjtë e kishës perëndimore ishin të detyruar nga disiplina e rreptë kishtarë që të ndiqnin programin arsimor të diktuar nga Vjena, për t'ua mësuar nxënësve shkrimin e gjuhës amtare, të zhveshur nga fryma patriotike. Por, Nikollë Kaçorri nuk iu nënshtrua disiplinës kishtarë. Ai ndoqi rrugën e Lëvizjes Kombëtare, rrugën e zhvillimit të arsimit shqip me përmbajtje laike dhe me frymë patriotike, ashtu siç e kishin përcaktuar ideologët e mëdhenj të Rilindjes Kombëtare Shqiptare. Këtë na e thotë një nga nxënësit e tij, Agustini Serreqi, i cili shkruan në kujtimet

kurbinasit nga ana e famullitarit Kaçorri, po ashtu edhe sulmet osmane kundër kurbinasve. Këto sulme osmane ndaj popullatës kurbinasë kryesisht paraqiten nëpërmjet një letre që dom Nikollë Kaçorri i dërgon mikut të tij famullitar atë Shtjefën Gjeçovit, më 10 nëntor 1906, në të cilën në kronologji i përshkruan e ushtrisë osmane ndaj kësaj popullate. Dom Kaçorri njofton Fratin se kurbinasit u kishin kthyer armët forcave osmane dhe se nga radhët e armikut kishte pasur shumë të vrarë, ndërsa nga ana e kryengritësve shqiptarë asnjë. Në këtë kapitull, autori po ashtu pasqyron edhe angazhimin e dom Nikollë Kaçorrit edhe në fushën e kulturës etj. Autori paraqet pjesëmarrjen e Kaçorrit në Kongresin e Manastirit një nga ngjarjet më të rëndësishme të kulturës sonë kombëtare, ku më 1908 në këtë kongres u themelua alfabeti i gjuhës shqipe. Ai po ashtu paraqit pjesëmarrjen e dom Kaçorrit edhe në Kongresin e Dibrës dhe atë të Elbasanit dhe kontributin e tij që ka dhënë me paraqitjet e tij në këto ngjarje të rëndësishme. Ndërkaq dy kapituj vijues paraqesin veprimtarinë atdhetare të Klubit patriotik të Durrësit dhe angazhimin e dom Kaçorrit në këtë klub, përkatësisht lidhjet e dom Nikollë Kaçorrit me Krujën dhe rrethanat e saj. Pastaj paraqitet procesverbal i tërësishëm me faksimile në gjuhën osmane për dënimin e dom Kaçorrit nga administrata osmane në vitet 1910-1911. Dënimin i Kaçorrit kishte të bënte për pjesëmarrjen e tij dhe organizimin e një kryengritjeje kundër qeverisë osmane në krahinën e Kurbinit. Dy kapituj në vazhdim flasin për pjesëmarrjen e dom Kaçorrit në kryengritjen e vitit 1911, dhe 1912, që i paraprinë aktit të shpalljes së pavarësisë së Shqipërisë. Me këtë rast, ai iu drejtohet bashkëvendësve të tij luanë, të krishterë dhe myslimanë, për t'u bashkuar rreth një ideali në një veprim të përbashkët.

Dom Kaçorri - pjesëmarrës në aktin më sublim: shpalljen e pavarësisë Shqiptari

Kapitulli i dhjetë i këtij libri pasqyron aktin më sublime të këtij famullitari, pjesëmarrjen e tij në momentin më lartësues të Shqipërisë së atëhershme, në shpalljen e pavarësisë së Shqipërisë, më 28 nëntor 1912. "Në krye të sallës me një podium, kishte zënë vend Ismail Qemali, që kurrë s'ishte më i ri. Fytyra e tij e ëmbël fitonte më të parë zemrat dhe mendjen e të gjithë të pranishmëve... afër tij ishte Dom Nikollë Kaçorri,

delegate i Durrësit, gjithmonë i buzëqeshur, sytë e tij shumë të lëvizshëm për t'u thënë atyre (delegatëve) tungjatjeta", (fq. 361).

Dom Kaçorri mbledhës i folklorit shqiptar

Në kapitullin e fundit të këtij libri autori këtë figurë të shquar e paraqet një mbledhës të denjë të folklorit shqiptar. Ai në këtë pjesë shtojtë të këtij libri na i paraqet edhe disa nga krijimet popullore të përmbledhura nga dom Nikollë Kaçorrit. Sipas autori Isufi pesëdhjetë këngë popullore të mbledhura nga dom Kaçorri janë të konceptuara në vëllimin e librit "Vëllimthi", ku në dorëshkrim titullohej "Canti albanesi populari". Ky kontribut i dom Kaçorrit jep argumentin më autentik se krahas veprimtarisë së tij fetare dhe kombëtare, i kishte kushtuar vëmendje të duhur edhe mbledhjes së folklorit popullor. Autori, po ashtu vë në dritë të dhënat se këto këngë popullore Kaçorri i ka mbledhur në krahina të ndryshme, që nga Ishmi e Shijaku, Miloti e Kurbini, Mali i Bardhë, Bushnesh - Thumanë, Lurë, Kthelë e Epër, Derven-Krujë, Orosh, Pukë, Shkodër, Mirditë, Gjakovë, Pejë etj., etj. Sipas autori Isufi, se "të tëra këto zona i kishte shëtitur vetë famullitari që nga viti 1903 deri më 1912, krahas propagandës kombëtare shqiptare që kishte zhvilluar në të mirë të çështjes shqiptare, mbledhi në popull edhe këngët e trimërisë, të heronjve popullore, të qëndrësës kundër pushtuesit, figurave historike etj. Siç shihet edhe në "vëllimthi" tematika e këngëve është e larmishme". Publikimi i këngëve të mbledhura nga Dom Nikollë Kaçorri është një kontribut tjetër që jep ky prift katolik dhe e bën atë që të renditet përkras emrave të folkloristëve të shquar shqiptarë". Autori jep edhe në origjinalitet (dorëshkrim), këngët e shkruara në librin "Canti albanesi populari" nga dom Nikollë Kaçorri". Kështu, në përfundim lirisht mund të konstatojmë se libri dokumentar dhe historik "Feja dhe flamuri - Dom Nikollë Kaçorri", i autorit Hajredin Isufi, është një libër e mirë për lexuesit, për "njohjen me të panjohurën" e fratit dhe atdhetarit të shquar të kombit tonë, Dom Nikollë Kaçorri, i cili një jetë të tërë e shkriu për fe dhe atdhe. Ky libër, po ashtu edhe e pasuron fondin e librave tanë dokumentarë dhe historik, duke njoftuar lexuesit për shumë fakte dhe dëshmi të panjohura deri më tani edhe rreth kësaj figure fetare dhe historike, po ashtu edhe rreth shumë aspekteve dhe ngjarjeve të një periudhe të rëndësishme të caktuar.

1893, kur atëherë kishte 31 vjet. Autori sqaron se për vitet e para të jetës së dom Nikollë Kaçorrit në Durrës nuk posedon njoftim të saktë, sigurisht, sipas tij, qenë vitet e njohjes me njerëzit, gjendjen, problemet e vendit, vitet e përgatitjes së tij për veprimtarinë e ardhshme patriotike. Ndërkaq duke folur për gjendjen arsimore në fund të shekullit XIX, autori gjendjen e prezantton mjaft të vështirë me një shkallë të lartë të kësaj popullsie analfabetë, me përhapjen e rrjetit arsimor shumë të kufizuar. Porta e Lartë lejonte çdo institucion klerikal dhe çdo fuqi të huaj të organizonin shkollat në gjuhën e tyre, përkundrazi hapja e shkollave shqipe dhe përdorimi i shkrimit shqip në sistemin arsimor, në fushën e kulturës dhe në rrjetin e administratës ishte i ndaluar. Kështu më 1897 në qytetin e Durrësit kishte pesë shkolla të huaja, dy turqisht, për nxënësit myslimanë, dy greqisht për nxënësit ortodoks dhe një italisht për nxënësit katolikë. Sipas studiuesit Isufi, në këtë atmosferë të ndikimeve të fuqive të huaja që kryheshin në kurriz të të drejtave kombëtare të popullit shqiptar, frati atdhetar dom Nikollë Kaçorri nuk lejon veten

e veta, se në shkollën e Durrësit, Nikollë Kaçorri "ishte i pari që na kall në zemër atdheadashurinë", (fq.14). Në vazhdim të këtij kapitulli autori Isufi po ashtu jep të dhëna për kontributin e dom Kaçorrit edhe në përhapjen e librit shqip dhe të shtypit patriotik shqiptar, sitë e gazetës "Albania", "Drita" etj.; angazhimin e tij për unifikimin e alfabetit shqipe dhe shumë veprimtari të tjera.

Pasqyrimi i kryengritjes së Kurbinit dhe relacionet me atë Shtjefën Gjeçovin

Në kapitullin e dytë, autori Isufi pasqyron kryengritjen e Kurbinit (1905-1907), po ashtu edhe kontributin e dom Nikollë Kaçorrit në këtë kryengritje në krah të popullit kurbinas. Duke i fokusuar në këtë ngjarje të rëndësishme historike autori na ofron argumente historike rreth ekspeditës së Esat Pashës kundër Kurbinit dhe angazhimin e dom Nikollë Kaçorrit në kundërvënien e tij; refuzimin e kurbinasve kundër vendimeve të administratës osmane; qëndrimin i klerit katolik pranë besimtarëve të tyre; krijimin e aleancave ndër krahinore me qëllim të rezistimit të forcave osmane; sigurimi i armëve për

Përmasat e personalitetit të Tonin Harapit (II)

“Muzika është melodi”, çka jo vetëm ndjehet e përjetohet, por edhe i “shkon për shtat veprës së Harapit” (Spiro Ll.Kalemi).

■ SHKRUAN:
Akil Mark KOCI / Londër

Tonin Harapi, përveçse njeri tejet i kulturuar, ka qenë edhe një personalitet aktiv që ka menduar oreçast për një të ardhme më të mirë për vendin e kombin e vet. Vepra e tij e gjerë dëshmon jo vetëm për talentin e zellin e madh për punë krijuese, por edhe për ndërgjegje të lartë qytetare.

Sipas dëshmive të atyre që e kanë njohur nga afër, ose që kanë bashkëpunuar me të, Tonini ishte i bindur se në fushën e arteve në përgjithësi dhe në atë të muzikës në veçanti, gjithçka duhej bërë me një pikësynim të qartë e me një plan afatgjatë të menduar mirë, në mënyrë që të gjitha përpjekjet e i gjithë mundi të përbëjnë hallka të një zinxhiri të fortë e të pashkëputshëm. Dikur Tonini pat thënë: “Ne duhet ta ngulim vështrimin në gurët e rëndë që nuk tunden nga vendi, jo në ujën që kalon. Dhe këta gurë kemi qënë, jemi dhe do të jemi ne”.

Mbizotërues në karakterin e tij ka qenë energjia pozitive, qenia në lëvizje të vazhdueshme, në kërkim të së mirës dhe të rrugëve të mbërritjes tek ajo. Mjafton të kesh sadopak njohuri për muzikën dhe do të befasonesh nga shpërthimi i jashtëzakonshëm i energjive që lëshon çdo partiturë e shkruar nga ky artist i shquar.

Tonin Harapi tregojë i palodhur në veprimet për të zgjuar tek artistët e rinj ndjenjën e krenarisë e të besimit në forcën krijuese të pashtershme të shqiptarit, çka duhej përdorur për lartësimin e figurës së tij e të kombit mbarë në sytë e njerëzimit. Krahas shumë kompozitorëve të tjerë të shquar shqiptarë, kam pasur rastin që edhe Tonin Harapin ta njoh personalisht. Nga takimet e shpeshta me të, brenda caqeve të ngushta të lejuara në atë kohë të zymtë, kam mundur të shquaj tek ai vetitë e një njeriu të madh. Megjithatë nuk pata mundësi që veprat e Tonin Harapit t'i analizoja sipas

kodeve të mirëfillta muzikologjike, kjo nuk më pengoi të bindesha se madhështia e Tonin Harapit qëndronte jo vetëm në cilësitë e rralla të karakterit të tij, por edhe në guximin që pat treguar për të kompozuar në një stil të ndryshëm nga ai i sivëllezërve, pra i shumicës së kompozitorëve, që jetonin e punonin në Shqipërinë komuniste. Madje stili i Harapit dallon edhe nga trendet e krijimtarisë muzikore aktuale. Më pati lënë mbresa të pashlyeshme mjeshhtëria e rrallë e Harapit në trajtimin jo vetëm të melodisë, por edhe të ritmit e të harmonisë.

Nga ana tjetër, në sytë e mi ndehet një farë mjegulle sa herë që ndeshja në veprat e Tonin Harapit ca tituj makabre, si: *Komisari*, *Vullnetarët*, *Maleve bie boria*, *Shqipëria e kuge*. Prapëseprapë, kur bija në mendime rreth talentit të pamohueshëm të Tonin Harapit, dyshoja se ato emërtime nuk gufonin nga inditë e tij krijuese, por nga mësimet e nga porositë e detyrueshme të partisë-shtet.

Në këtë aspekt vlen të theksohet se, sipas Tonin Harapit, “tradita është lidhje e komunikim vlerash, mbi të cilat ndërtohet e reja”. Këtë ai e ka mishëruar më së miri në praktikën e vet krijuese, duke u mbështetur fort në melosin shkodoran. Aty përvijohen melodija, ritmi dhe harmonitë e këtij melosi, që simbolizojnë jo vetëm përkushtimin ndaj këtij arti, por edhe individualitetin krijues të bazuar në fizionominë dhe karakterin e artist kombëtar.

Në librin “Tonin Harapi”, që e zëmë në gojë më lart, autori Spiro Ll. Kalemi, thekson: “Bindjet personale të tij (të Tonin Harapit, sh.y.) dhe qëndrimi i mbajtur nga ai, gjithnjë larg nga kori i apologjeteve të ideologjisë në ato vite kur militantizmi politik ishte parullë e ditës, më kanë ngjallur ndjenjën e respektin për të”.

Tonin Harapi ka ardhur shpeshherë në Prishtinë, bashkë me kompozitorin tjetër, Nikolla Zoraqin. Siç thashë edhe më lart, e kam shoqëruar, sidomos kur e ndjente vetën më të lirë. Atëherë

dhe veçanërisht kur pat ardhur i vetëm, si i dërguar i Lidhjes së Shkrimtarëve dhe Artistëve të Shqipërisë, pa “shoqërues”, i thosha: “Fol shlire!”. Një here ia dolëm mbanë të kuvendonim gjerë e gjatë për të gjitha problemet që e mundonin, por vetëm si profesionistë, sepse nuk mund të dilte jashtë “kornizave” të lejuara, sido që e nuanja se ishte i interesuar që gjendja e përgjithshme në Shqipëri të ndryshonte me themel.

Pra, bisedat tona gjithmonë dhe gjithnjë ishin vetëm e vetëm për muzikën, ku ai shpallote jo vetëm bagazh kulturor të gjerë, por edhe tiparet e një personaliteti krijues kombëtar, të përmasave evropiane.

Pra, ky kompozitor shumëshpresor dhe shumë përmasor krijoi një muzikë, të cilën, sa herë e dëgjojmë, bindemi se është mbështetur në tabanin kombëtar, në motive popullore dhe aty për aty fitojmë mbresa relevante të pakontestueshme, edhe pse atë muzikë e krijoi në një kohë pa kohë, të cilën e jetoi dhe e përjetoi si një veprim jashtë kontekstit, në një sistem mosvlerash, të ngritur mbi një doktrinë makabre, që ngjallte e ushqente mosbesim të përgjithshëm, marrëzi njerëzore, degradim të artit e të shkencës, brenda një realiteti absurd. Harapi ka qenë “trashëgimtar dhe pjesëtar i dramës popullore kombëtare...”.

Ajo periudhë ende nuk është analizuar dhe trajtuar sa dhe si duhet, prandaj mbetet detyrë urgjente e muzikologëve tanë të rinj që veprat e krijuara nën regjimin komunist të studiohen e të vlerësohen me objektivitet e në mënyrë të paanshme, nën prizmin e realitetit historik.

Duke lexuar librin e Spiro Ll. Kalem, që përbën një studim shkencor e artistik të mirëfilltë, më tërhoqi vëmendjen jo vetëm portretizimi i gjithanshëm i kompozitorit, shtjellimi i saktë i problematikës që Tonin Harapi trajton në veprat e tij, por edhe përfshirja e krejt veprimtarisë së tij në kontekst të caktuar, duke u

këqyrur “si rrjedhojë e dukurive politike të një periudhe të diktuar nga ideologjizimi i skajshëm që shpesh e me qëllim nënvleftësoi njeriun dhe veprën e tij”.

Duke u treguar tepër i kujdesshëm në zgjedhjen e fjalëve për krijuesin e shquar Tonin Harapi, muzikologu Spiro Ll. Kalemi përdor metafora për të zbërthyer sa më mirë dhe sa më bindshëm, jo vetëm aspektin sasior të veprimtarisë së frytshme të kompozitorit të madh shkodoran, por edhe anën cilësore, duke nxjerrë në pah dhe duke depërtuar thellë në psikologjinë e tij, jo vetëm si krijues, por edhe si njeri.

Krijimtaria artistike e Tonin Harapit veçorizohet nga një gjuhë e qartë, mbështetur në metoda të krijuar realist, pa u bazuar në arritjet e shekullit të kaluar, si në shprehje, ashtu edhe në teknikën kompozicionale. Lidhur me këtë çështje, mund të konstatojmë se nuk ka shkruar në atë stil dhe as nuk është përpjekur për t’u qasur, jo vetëm ngaqë nuk e ka njohur, por, para së gjithash, sepse ka qenë i predispozuar të shohë dhe të shkruajë duke u mbështetur në tabanin e muzikës sonë popullore, i cili është i qartë, i kuptueshëm dhe i vlerësuar nga njerëzit e të gjitha kategorive shoqërore. Një qëndrim i tillë, siç e kemi vënë në dukje edhe më sipër, pasqyrohet në thënien e tij të mrekullueshme: “Tradita është lidhje e komunikim vlerash, mbi të cilat ndërtohet e reja”. Duke e shtjelluar më tej për këtë problem, ai thotë me plotë bindje se “tradita muzikore kombëtare duhet njohur, duhet dashuruar, duhet studiuar e së fundi duhet të kthehet në pjesë organike të genies artistike”.

Këto shkëndija në veprimtarinë e tij në fushën e muzikës ndriçojnë fabulat e krijimtarisë aq të mbarë duke ruajtur indin e folklorit tonë muzikor e sidomos të atij shkodoran, jo vetëm në muzikën vokale, por edhe në atë instrumentale. Individualiteti krijues i Tonin Harapit bazohet në thënien e Mozartit: “Muzika është melodi”, çka jo vetëm

ndjehet e përjetohet, por edhe i “shkon për shtat veprës së Harapit” (Spiro Ll.Kalemi).

Nuk duhet anashkaluar fakti që Tonin Harapi, me gjuhën e pasur artistike, na sjell shpirtin melodioz duke krijuar imazhe të qarta e të kuptueshme, që frymëzojnë dhe, sipas rastit, shqetësojnë, por edhe e ngrenë lart moralin në atë kohë të zymtë, të cilën e konsideron jo si bindje, por si problem që nuk di si ta zgjidhë.

Gjithnjë i pat jehuar në kokë ajo thënia mjegullore, që i pat kushtuar jo pak gjatë tërë jetës, që i ka qenë pengesë dhe ia ka frenuar hovin krijues. Është fjala për faktin që pat qenë nxënësi i një shkollë fetare, të cilën pushtetarët komunistë e quanin “çerdhe e reaksionit katolik”.

Kjo përsiatje e përditshme, madje e përmintshme, ia kish pushtuar kompozitorit Harapi jo vetëm trurin, por edhe shpirtin krijues si “heshtje mortore të gjata, rrjedhojë e frikës dhe e pasigurisë për të nesërmen që mund t’i kanosej familjes Harapi”, sepse në vitet në vazhdim babai i tij, Lec Harapi, u arrestua dhe u dënua me pesë vjet heqje lirie. Ky ishte një nga treguesit e barbarisë së “çlirimtarëve”, si kredo e diktaturës së proletariatit, që kishte për qëllim zhdukjen e intelektualëve shqiptarë, në veçanti të klerit katolik, por të ajkës së inteligjencës shkodorane dhe mbarëshqiptare.

Nëse i analizojmë kronologjikisht veprat e Tonin Harapit, do të shohim se ky krijues, siç e theksuam qysh në fillim, është i pranishëm gati në të gjitha format muzikore: këngë argëtuese, këngë për fëmijë, vepra skenike, muzikë instrumentale, vepra korale, romanca, këngë popullore të përpunuara “që kishin si referim ideale të Rilindjes Kombëtare Shqiptare”. Gjithashtu, edhe në veprat me tituj makabre, siç ishin “Sokoleshë ushtri popullore”, “Parti zemra jonë”, “Traktori dhe zumarja”, “Do të jem ndihmë e Partisë”, “Të marshojmë me partizanë”,

oratorio "Fletë lavdie,,", "Partisë", Marshi i brigadës së parë sulmuese dhe shumë të tjera, ndjehet përpjekja e autorit të tyre për të shkallmuar kornizat e hekurta, brenda të cilave e ndrynte ideologjia komuniste. Në to ndihet fryma e melosit tonë.

Nuk do të flasin për të gjitha veprat e tij, që, siç thamë, janë të shumta, por do të përqendrohen në ato të muzikës së shënjtë (sakrale).

Para se t'i analizojmë a më saktë t'i prezantojmë, po bëj një kthim pas. Tonin Harapi ndodhej në Prishtinë dhe ato ditë dirigjenti i njohur Mark Kaçinari përgatiti "Requiem"-in e Mozartit me Korin Collegium Cantorum dhe me orkestrën e Radio Prishtinës, të kombinuar me instrumentistë nga Shkupi. Ishim bashkë në koncert. Tonini dukej mjaft i qetë, por plot emociione. Që në taktet e para të kësaj veprë madhore u tirondit dhe tërë kohën po këndon-te me vete, edhe pse ishte "Kyrie eleison", pastaj "Dies Irae". Kur i erdhi radha "Lacrymosa Dies Illa", zuri të këndonte me zë të lartë bashkë me korin, si në ekstazë. Në përfundim të koncertit e pyeta pse ishte aq i

emocionuar.

M'u përgjigj duke më thënë: "Këtë vepër e kam dëgjuar shumë herë, por asnjëherë gjallë, si doqë e di përmendësh. Për mua kjo ishte mbrëmja më e bukur muzikore e jetës sime".

Nuk e vazhduam më tej bisedën, sepse me ne ishin edhe ca "shokë" nga Shqipëria. Më pas, në opusin e vet krijues, Tonin Harapi kompozoi "Requiem"-in si jehonë të asaj çka pat dëgjuar me aq ëndje, krahas veprës "Deus in adiutorium intende", për alto soprano, tenor, bas dhe organo. Këtyre u shtohet edhe "Requiem"-i (Mesha) për solist, kor dhe orkestrë.

Meqenëse nuk e kam partiturën dhe as CD-në përkatëse, nuk jam në gjendje ta analizoj. Prandaj përsëri po citoj nga libri i Spiro Ll. Kalemit "Tonin Harapi": "Të mësuar me natyrën e gëzueshme dhe optimiste të tij (të Tonin Harapit, sh.y.), kjo kthesë drejt temës së trishtë të vdekjes iu duk atyre (pushtarëve komunistë, sh.y.) një shenjë ogurzezë".

Autori Kalemithotë se Harapi pat pohuar se "shtysa për Requiem-in i vinte nga detyrimi moral që ndjente ndaj babait të tij dhe gjithë atyre që kishin

vuajtur jo shumë, por tepër".

Në realizimin e projektit të interpretimit të veprës së mësipërme, i pat ardhur në ndihmë dirigjenti i njohur Eno Koço, i cili edhe e realizoi dy herë në Britaninë e Madhe, ndërsa nga Orkestra dhe Kori i Teatrit të Operës dhe Baletit të Tiranës, u interpretua më 3 qershor 1999. Këtë vepër e orkestroj kompozitori Gjon Simoni, ndërsa nga 24 pjesët e "Requiem"-it, dirigjenti përzgjedhi vetëm 14, ndër to: "Introitus"-i, "Dies irae" dhe "Rex tremendae", pastaj "Kyrie", "Sanctus", "Qui Marionabsoouti", "Lacrimosa", "Tuba mirum", "Sanctus", më tej: "Benedictus", "Agnus Di", "Lux aeterna" dhe "Liberate me".

Me këtë vepër Tonin Harapi pasuroi krijimtarinë e shënjtë muzikore, e cila më tepër se pesëdhjetë vjet rresht ka qënë e ndaluar nga sistemi monist.

Duke gjykuar nga sa thamë deri këtu, muzika e Tonin Harapit është muzikë realiste, jo abstrakte, e bazuar në kodet e estetikës si perceptime shqisore, sepse etnologia e artit në përgjithësi e në veçanti muzika përkrah universalitetin si koncept jo vetëm estetik, por edhe artistik.

Nga ligjërimet e Nji Plake në Ditën e Shën Premtes (Në tri rruzare)

Prend Buzhala

Rruzarja e Parë

Mos harro:

Emni i Gjergjit, i atij t'moçmit,
nga Loza e Kastriotëve,
asht trashëgues i rranjës sonë, i emnit tonë
e i gjakut tonë.

Emnin e tij na e përmendim

e, e përtrijmë në martesë e kur bajmë kunorë te lteri;
ditën e Zisë, kur i çojmë në vorr ma t'dashtunit
dhe në ato dekada, kur na humbin e na qesin fare.

E pagëzojmë fëmijën tonë dhe lidhemi
me Gjergjin tonë,

kur e dhezim zjarmin n'calik t'votrës
a qirin për festa e për Shëngjergj,
kur i lulojmë dyert me lulet e Shëngjergjit.

Nga nji Gjergj e kemi pasë në krejt ato tefteret
e ushtrive t'hueja,

kur na i kanë marrë djemtë nëpër ushtri t'veta,
nëpër hapsane,
kur na i kanë ba sejmenë t'pashallarëve
a kur na i kanë degdisë si asqerë e jeniçerë
n'Jemen a n'Anadoll.

Nga nji Gjergj e kishim, kur na e varshin nji njeri
n'konop

A kur e vrasin mbas shpine.

E hala e varin e, e mbysin.

Rruzarja e Dytë

Mos harro:

kush asht tash edhe ky Gjergji ynë,
djali ynë, që e çuem n'kishë?
Tash e shohim, tash s'e shohim.
Na fëmijëve e nipave ju kallëzojmë
bash ato kallëzimet ma t'bukura për Gjergjin tonë.
Secili thotë: unë e kam emnin Gjergj.
E pra, na emnat i kemi krejt ndryshe,
po te krejt këta emna asht ai emën.
Te emnat e të dekunve e te emnat e të gjallëve.
Ai asht te emnat e shumë vorreve
e te emnat e shumë kishave,
te emnat e kullave, maleve, ujnave,
te emnat e luleve e te emnat e festave.
Te shumë kryqe mbi Dhë e nën Dhë.
Te emnat e cubave t'malit.
Asht i mfshehun, t'duket sa humb krejt,
e mandej krejt pa pritë e pa kujtue,
ngjallet e bahet ushtar
e, ua nxen pritën zabitve t'mbretit.
Çon peshë nji krahinë dhe e dhez nji luftë.

Rruzarja e Tretë:

Mos harro:

nga nji Gjergj
për me peshue me emën e trimni,
e kem nxjerrë n' secilën kohë.
Kush don me e e kërkue Gjergjin,
ka me e gjetë te emni i vet.

TA NDIHMOJMË NDËRTIMIN E KATEDRALES

Faleminderit!

Adm. Ap. e Prizrenit
Numri i llogarisë:
 EUR: 1501 090000 1990 20
 USD: 1501 090000 3765 30
 CHF: 1501 090000 3764 33

Valuta	Banka	Shteti	SWIFT/BIC
EUR	Raiffeisen Zentralbank Oesterreich AG	Vienna, Austria	RZBAATWW
USD	American Express Bank, LTD	New York, US	AEIBUS33
CHF	UBS AG	Zurich, CH	UBSWCHZH80A

Plotësoni formularin e mëposhtëm, dhe na e dërgoni bashkë me vërtetimin e pagesës në adresën tonë: **Rr. Gjon Pali II 1, 20000 Prizren.**

Për informata më të hollësishme, ju lutemi të na kontaktoni në numrin e telefonit: 029 241 933/14, me faks: 029 241 232 ose me email: revistadrita@hotmail.com ose revistadrita@yahoo.com.

E PËRMUAJSHME FETARE - KULTURORE E KISHËS KATOLIKE

Koha e Ardhjes – kohë shprese

■ **SHIKRUJIAN:**
Eva Louisa Gauran, O.E.M.

Njeriu është qenie shpeshë. Pa shprehë ai nuk do të mund të jetë asgjë. Shprehja i jep fuqi për t'i përballuar krizat e ndryshme gjatë jetës dhe për të marrë dorë në jetë me të mirë, e cila momentalisht nuk ekziston, ai nuk ka kushin kur të – por mendja jonë na thotë se është e mundshme. Këshillat me besim se ajo është e mundshme, dhe kush nuk shprehon se ajo herë do-kurdo, mund dhe duhet të realizohet, megjithëse momentalisht nuk ekziston, ai kurrt nuk do të përpiqet vetëm realishtin të një jete të tillë dhe kurrt nuk do të ndryshojë gjendjen e vet të njëjër, e cila momentalisht ekziston.

Të gjithë shprehin urrejtje, abuzuesit, shpikësit, mjekëst, mësuesit, çdo lloj intelektual, besimtarët, punëtorët, bujqit – të gjithë pa dallim, janë njëri-ri të shprehur. Mësoi të kishin shprehur e suksesit, as nuk do të punonin dhe as nuk do të lodheshin rreth ndonjë ndryshimi në jetën e vet. Pa këto shprehje natën nuk do të mësonte gjë, mësuesi nuk do të jepte mësime, mjeku nuk do të shëronte, grindi nuk do të kujdesej për fëmijë, bujqiu nuk do ta punonte torenë... Por të gjitha këto në i bëjnë, sepse këmi shprehë se nuk lodhemi kot. Pra, jemi njëri të shprehur.

Shprehja e ditës dhezaturat e Zotit. Hyjnjë krijues e ka krijuar njeriun me një "dijtë të pamësuar" – me një shprehje që i tejkalon horizontet e të dukshmes, që kërkon të padukshmen, madje edhe të paanalizuarën. me një bindje se ajo mund të arrihet dhe të realizohet. Kështu shprehja e një bote me angazhimin tonë mund të bëhet më e mirë, më paqëndrueshme, më e njerëzishme, më e drejtë, më bujare, më funksionale, më e kulturuar, më e bukur, më e përgjeshme, më e këndshme për jetë, më miqësore, më e dashur...

Krijesui ia ka mbijellë njeriut në zemër edhe një shpresë tjetër, më të lartë, më natyrore – shpresën që e tejkalon këtë jetë dhe e kapësin e vdekjes dhe varrës. Kjo është shpresa e jetës në ambazat, shpresë e lumturisë në përshkrime në Mëbretërinë e Zotit, të cilen në një anë e bren, e në anën tjetër e afërmton edhe frika e natyrshme nga shkatërrimi dhe dështata e përbershme në mundësimet e ferit. Këtë shpresë njeriu e ka që prej momentit kur u bë njeri. Ajo dukur është më e errët, e dikur pak më e këqijë, por e kështun gjithmonë.

Këse shprehë mbiminatoryre posaçërisht e ka kultivuar me shkelqje popullin izraelit, duke u mbledhur në zbulimin e Zotit dhe në përmirësimet e tij – siç pamë për Abrahamit e këndej. Objekti kryesor i shprehës së tyre ishte prirja e Mesiasë, e Shëllëzimit të përmaturit, i cili më në fund do të erdhe në personin e Jezus Krishtit, i cili na e zbuloi fytyrën e vërtetë të Zotit tonë, i cili për ne, fëmijët e vet, është Atë i dashur qiejlor, e jo njëfarë fuqie indiferente mbiminatoryre, e cila nuk duhej të ishte e interesuar për fatin e njeriut dhe për problemet e tij.

Jejusi na e shpallur edhe të ardhmen tonë dhe të mbarë botës: bota ka fillimin dhe mbarimin e vet. Ajo shkon drejt përfundimit. Në mbarimin e botës Jejusi do të vijë përparë. Do të vijë në lavditë e në hyjnorë, si gjykatës i mbarë njerëzimit – për ta shpërblyer të mirën dhe për ta ndëshkuar të keqen, për t'ua dhënë lumturinë e amshuar të mirëve, besnikëve, të vuajturve, të shërbuarve, të manduarve, të përdjekurve – dhe për t'ua dhënë ndëshkimin e merituar të padrejtëve, mendjemëdhenjve, tiranëve, terroristëve, agresorëve, dhunuesve dhe

mi kërkatoren të papendurës të çfarëdo lloji.

Çdo vit kuter janë para Krishtindëlës Kisha Katolike e kërmeton kohën e shërbje të përditshme, e cila është kohë shprehe dhe kohë prirjeje. Në këtë kohë e Krishtindëlës kohën e prirjes së Shëlbuesit nga ana e popullit izraelit dhe nga kjer bota, por, njëkohshërisht presim edhe ardhjen e dytë të Shëlbuesit nga të mbarimin e kohërave. Me prirje të tillë më së miri përgjithësim edhe për kërmetimin e Krishtindëlës, e cila është festa më e gëzueshme e krishterimit – sepse është festa e plotësimit të premtimeve të Zotit dhe festë e realizimit të shprehurave të njeriut.

Intervista me myfit Rexhep Bojta
**Kisha Katolike dhe
Bashkësia Islame e
Kosovës - të bashkuara
në gëzimet dhe
hidhërimet e fatit të
popullit tonë**

